

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет

Кафедра фінансів

Дипломна робота

ОР– бакалавр

на тему: **«Організація кредитування у комерційному банку в умовах війни»**

Виконала: студентка 4 курсу,

групи ФБС(з)-41

спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування

Герба Богдана Борисівна

Керівник : д.е.н., професор кафедри фінансів

Щур Р.І.

Рецензент: д.е.н., професор кафедри

економічної кібернетики

Буртняк І.В.

Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ.....	5
1.1. Економічне значення кредиту для національної економіки	5
1.2. Механізм організації процесу кредитування в банку.....	9
1.3. Особливості формування кредитної політики банків.....	15
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Тенденції розвитку банківського кредитування в умовах війни ...	21
2.2. Аналіз кредитного портфелю комерційного банку АТ «Акцент- Банк».....	27
2.3. Аналіз ефективності кредитної діяльності АТ «Акцент- Банк».....	30
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	35
3.1. Напрями вдосконалення організації банківського кредитування в умовах воєнного стану.....	35
3.2. Удосконалення оцінки кредитних ризиків в процесі організації кредитування	46
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	59

ВСТУП

На сучасному етапі економічного розвитку подальший розвиток і підвищення ефективності банківського кредиту є одним із найважливіших шляхів виведення України з кризи. Це пов'язано з тим, що останнім часом банківські установи сповільнили свою діяльність на кредитному ринку, що є негативним наслідком глобальної економічної кризи в більшості країн світу та поточної фінансової кризи в Україні. Кредитування є важливим джерелом діяльності державних, акціонерних і приватних компаній, надійним інструментом, що опосередковує процес виробництва і реалізації продукції.

Банківські кредити сприяють створенню нових підприємств, створенню робочих місць, будівництву соціально-культурних об'єктів, забезпеченню економічної стабільності. Позика сприяє розвитку всіх галузей економіки країни. Це важливе джерело капіталовкладень, тому традиційно виділяється його важлива роль у розвитку та структурній перебудові економіки та інвестиційній діяльності. Банківський сектор в Україні працює в нестабільному та складному середовищі. Під час пандемії 2020 року та російсько-української війни після 24 лютого 2022 року якість банківських кредитів погіршилася, а частка проблемної заборгованості зросла і залишається високою, створюючи пряму загрозу для платоспроможності та ліквідності українського банківського сектору.

Велику увагу питанням розвитку та вдосконалення банківського кредитування приділяли такі вчені: О. Дзюблюк, М. Диба, В. Зимовець, І. Івасів, О. Колодізев, В. Лагутін, А. Мороз, Л. Примостка, М. Савлук, Н. Шульга та інші.

Метою роботи є дослідження теоретичних засад організації банківського кредитування та аналіз існуючої практики кредитування на прикладі АТ «Акцент Банк».

Для досягнення мети у роботі поставлено наступні завдання:

- дослідити економічне значення кредиту для національної економіки;

- розглянути механізм організації процесу кредитування в банку;
- визначити особливості формування кредитної політики банків;
- проаналізувати тенденції розвитку банківського кредитування в умовах війни;
- провести аналіз кредитного портфелю комерційного банку АТ «Акцент-Банк»;
- здійснити аналіз ефективності кредитної діяльності АТ «Акцент-Банк»;
- визначити напрями вдосконалення організації банківського кредитування в умовах воєнного стану;
- запропонувати удосконалення оцінки кредитних ризиків в процесі організації кредитування.

Об'єктом дослідження є процес організації кредитної діяльності сучасної банківської установи на прикладі АТ «Акцент Банк».

Предметом дослідження є теоретичні підходи і практичні аспекти здійснення банківського кредитування та вдосконалення його розвитку.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі завдань використовувалися загальні та окремі методи і прийоми: узагальнення та логічний аналіз; У роботі використовувалися статистичні порівняння, методи фінансово-економічного аналізу, а також графічні та табличні методи.

Інформативною базою роботи є чинні законодавчі та нормативні акти, наукові праці вчених, дані Національного банку України, фінансова звітність АТ «Акцент Банк».

Бакалаврська робота складається зі вступу трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінки. Робота містить 18 таблиць, 12 рисунків, список використаних джерел зі 30 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ У КОМЕРЦІЙНОМУ БАНКУ

1.1. Економічне значення кредиту для національної економіки

Ринки кредитних послуг були важливою частиною розвитку суспільства, оскільки між попитом і пропозицією завжди існувала невідповідність. Використання кредиту сприяє підвищенню рентабельності виробництва і капіталу, а також розширенню діяльності. Розуміння сутності кредиту визначається вивченням теорій кредиту. [11].

Термін «кредит» походить від латинського слова «creditum», що означає «борг». Кредит – це позиковий капітал у формі грошей, який надається у користування на умовах забезпеченості, строковості, платності та цільового використання [2].

На думку В.Д. Лагутіної, «кредит – це форма руху кредитного капіталу, що відображає економічні відносини між позичальником, що виникають під час отримання кредиту, його використання та його обертання» [31]. Наведені визначення запозичень подібні до тих, які вони називають «позиченим капіталом», тобто грошовим капіталом, який позичальник надає за певних умов. Це означає, що існує обмеження на форму кредиту в контексті грошового обігу, оскільки кредит може бути наданий у формі товару. Такий підхід обмежує обсяг кредитної заявки та не розкриває її дії в іншій формі. Серед науковців є прихильники визначення кредиту як економічних відносин, що кредит розкриває економічні відносини, які виникають під час одержання кредиту, його використання та повернення [39].

У науковій літературі зустрічаються визначення кредиту як надання грошей або товарів. Подібне визначення кредиту – це надання грошей або активу з точки зору прибутковості, терміну погашення та платежу, що призводить до виникнення боргових зобов'язань. Такий підхід є спрощеним і

не показує склад суб'єкта кредитних відносин, оскільки поставка грошей відбувається на вимогу боржника. Існують визначення кредиту, засновані на використанні грошових ресурсів. Під кредитом розуміють фінансові ресурси, які тимчасово доступні компаніям [15]. Дане визначення обмежує коло позичальників лише компаніями, оскільки кредитні організації є юридичними та фізичними особами. Таке тлумачення характеризує кредит тільки через боржника і не відображає позицію кредитора

В окремих наукових працях зафіксовано авторські спроби окремих учених визначити кредит через різні форми суспільних відносин, трактувати поняття «кредит» як економічну категорію, як фінансову послугу, як економічні відносини, як рух цінностей. досить часто виділяють окремо (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Систематизація теоретичних підходів до визначення категорії «кредит»

Автор	Сутність терміну
М.І. Савлук [45]	«Кредит – це економічні відносини, які виникають між різними суб'єктами у зв'язку із передаванням один одному в тимчасове користування вільних грошових коштів на основі зворотності, платності й добровільності»
Ю. Потійко [44]	«Кредит – це економічна категорія, яка пояснює генерування тимчасово вільних грошових коштів бюджету, централізованих державних позабюджетних фондів, господарюючих суб'єктів і населення для майбутньої їх видачі позичальникам на умовах повернення, строковості, платності, реального забезпечення і цільового використання»
О.Є. Гудзь [13]	«Кредит – це економічні відносини, пов'язані з акумуляцією тимчасово вільних фінансових ресурсів, використанням їх на умовах повернення і платності під час взаємовідносин, які виникають між кредитором та позичальником»
Б.С. Івасів [10]	«Кредит – це економічні відносини між суб'єктами ринку на предмет перерозподілу вартості на засадах поверненості, платності та Строковості»
Н.І. Версаль [3]	«Кредит – це отримання грошових коштів чи товарів (робіт, послуг) на засадах подальшого повернення цих коштів або сплати наданих товарів (робіт, послуг) у визначений строк, включаючи сплату процентів за їх використання»
Б.П. Луців [11]	«Кредит – це економічні відносини з приводу перерозподілу суб'єктами ринку вартості на засадах платності, повернення та Строковості»

Банківські кредити є найпоширенішою формою кредитних відносин у сучасній економіці. Банки здебільшого виступають кредиторами та надають кредити компаніям, які потребують тимчасової фінансової підтримки. Банківський кредит – це позиковий капітал банку у формі грошових коштів, переданий у користування на умовах забезпеченості, прибутковості протягом певного строку, сплати відсотків і цільового використання [6]. Серед науковців немає чіткого уявлення про тлумачення «кредиту». Одні вчені визначають кредит як рух позиченого капіталу або позиченої вартості, інші – як економічні чи соціальні відносини, пов’язані з наданням безкоштовних грошових ресурсів, треті – як надання коштів або грошових благ. Проте найбільш важливим у літературі є другий підхід, оскільки визнання позики як економічних відносин дає можливість досліджувати цю категорію з урахуванням економічних засад її існування.

Кредит пов’язаний з іншими категоріями вартості і тому підкоряється різноманітним принципам загального економічного порядку, які є загальними для всіх категорій. Принципи запозичення взаємопов’язані і здаються складними, оскільки впливають із природи запозичення. Кредитні принципи – це визначальні початкові положення, на яких базується теорія і практика кредитного процесу. Процес кредитування вимагає від банків надання економічних показників і дотримання принципів кредитування [3].

Основні принципи кредитування представлено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні принципи кредитування

Принципи	Сутність
Цільове використання	Необхідно чітко визначити мету кредиту.
Строковість	Визначається період, протягом якого вільний засіб кредитор переходив до боржника
Платність	Сума виплати кредиту пов’язана з тим, що позичальник також поверне додаткові кошти у вигляді виплати відсотків
Забезпеченість	При наданні кредиту кредитор вживає додаткових заходів для гарантування повернення кредиту протягом певного проміжку часу
Поверненість	Вся сума отриманої суми кредиту позичальником зобов’язана бути повернута кредитору.

Джерело: [24]

Місце кредиту характеризується певними особливостями виконання своїх функцій і відображає результати кредитних відносин. Нині у фінансовій науці

існує багато різних думок щодо обсягу та змісту функцій кредиту. Функції кредиту, таким чином, включають функції перерозподілу, емісії, стимулювання, функції контролю, функцію заміщення грошового потоку, функцію додаткової купівельної спроможності, функцію капіталізації, прискорення та централізації концентрації капіталу. Ці функції кредиту взаємопов'язані і в цілому можуть визначити економічну роль кредитних відносин.

Перерозподільча функція виражається в періоді між позичанням позичальником товарів або грошей і їх поверненням кредитору. Відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошей між тими, у кого вони є, і тими, у кого їх немає. Джерелами формування ресурсів для кредитування є: добровільно передані фінансовим посередникам кошти держави та фізичних осіб для капіталізації та отримання прибутку; кошти, що вивільняються в процесі руху капіталу [8]. Безкоштовні тимчасові кошти одних компаній покривають потреби коштів інших компаній. Таким чином, процес перерозподілу кредитних ресурсів прискорює залучення нових грошей у виробництво.

Функція заміщення кредитних ресурсів пов'язана з подоланням процесу нагромадження в товарній і грошовій формах. За допомогою кредитних засобів створюються безготівкові гроші, які замінюють гроші в обігу [9]. Ефективне використання кредиту призводить до стимулювання функції кредиту. Вкладаючи кредитні ресурси у виробництво, позичальник повинен не тільки повернути кредит, а й отримати прибуток.

Функція кредитного контролю полягає у взаємовідносинах між суб'єктами: позикодавець контролює предмет кредиту та діяльність позичальника, позичальник контролює лише предмет кредиту.

Отже, під кредитом розуміють відносини, що виражають перерозподіл вільних грошових коштів між кредитором і боржником на ринку ресурсів за умови прибутковості, строковості, платності, цільового призначення, забезпеченості, диференційованості, повноти та доступності.

1.2. Механізм організації процесу кредитування в банку

На сучасному етапі економічного розвитку подальший розвиток і підвищення ефективності банківського кредиту є одним із найважливіших шляхів виведення України з кризи. Це пов'язано з тим, що останнім часом банківські установи сповільнили свою діяльність на кредитному ринку, що є негативним наслідком глобальної економічної кризи в більшості країн світу та поточної фінансової кризи в Україні.

Слід зазначити, що банківські кредити розглядаються комплексно та стисло. У широкому розумінні банківський кредит характеризується як форма руху позикового капіталу, в якій комерційний банк виступає посередником. Таке тлумачення означає, що банк розглядається як у ролі кредитора, так і в ролі позичальника [5]. З теоретичної точки зору це вірно, але з практичної точки зору таке комплексне тлумачення банківського кредитування призводить до ускладнення предмета дослідження, оскільки активні та пасивні операції банків мають не тільки різні позиції, але також різні механізми розвитку та управління. Коротше кажучи, банківські кредити — це лише форма руху позикового капіталу між банком як кредитором і різними економічними агентами, такими як позичальники.

В економічній літературі під визначенням механізму банківського кредитування розуміють поступову видачу комерційними банками позик і сукупність умов, що зумовлюють таку видачу на кожному етапі кредитування [14]. Дотримання відповідного механізму банківського кредитування відповідає вимогам до проектування процесу банківського кредитування. Процес банківського кредитування поділяється на етапи, де кожен етап самостійно виконує вирішення локального завдання, а всі етапи разом сприяють досягненню головної мети кредитування – його прибутковості та надійності для банку. Етапи процесу банківського кредиту показано на (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Етапи процесу банківського кредитування

Джерело: [3]

Для отримання кредиту позичальник відповідно до нормативних вимог подає до банку заяву, в якій зазначає мету кредиту, його суму, строк кредиту, у тому числі встановлені строки погашення кредиту, форму забезпечення кредиту, а також короткий опис кредитної події та розрахунок прибутковості від її надання.

Слід підкреслити, що важливу роль у банківській справі відіграє кредитування. Кредитування впливає на процеси виробництва, реалізації та споживання продукції, а також на сферу грошового обороту. Важливу роль у розширенні виробництва відіграють також кредити. Кредитні кошти сприяють збільшенню запасів і витрат, необхідних для розширення виробництва і реалізації продукції; служать збільшенню основних засобів.

Діяльність банку забезпечує прибутковість відповідно до факторів, що визначають істотні заходи кредитного процесу та обов'язки працівників, відповідальних за їх виконання.

Зміст процесу кредитування включає формування кредитної політики, обслуговування клієнтів за кредитами, розрахунок виданих кредитних рейтингів і оцінку кредитного портфеля банку, контроль за виконанням умов кредитної угоди, оформлення акцепту, порядок і розробка принципів кредитного договору, Грамотний юридичний супровід кредиту. Для визначення сутності кредитного процесу необхідно визначити характер і специфіку розвитку з урахуванням учасників ринку, номенклатури продукції, факторів інтенсифікації та обмежень зростання. Більшість дослідників використовують термін кредитний процес, не даючи йому самостійного тлумачення [50]. Тому зазначається, що процес кредитування – це рух банківського кредиту як послідовна організація його етапів [31].

На організацію кредитного процесу впливає багато різних факторів. Процес кредитування характеризується ризиками та вищими операційними витратами, відіграє важливу роль у розвитку економіки, залишаючись під контролем. Правильна організація кредитного процесу сприяє мінімізації кредитного ризику. У цілому всі чинники, що впливають на кредитну організацію, можна розділити на три основні блоки: стимулювання, уповільнення і регулювання.

Для розуміння сутності процесу кредитування комерційними банками необхідно розкрити його види (табл. 1.3).

Класифікація процесу кредитування комерційних банків

Класифікаційні ознаки	Вид кредиту
Спрямованість	іпотечний, автокредитування, сільськогосподарський, споживчий, інвестиційний
Характер	кредитна лінія, взаємний, транш, синдикований
Тривалість	разовий, безперервний
Стадія	розвитку; загасання; еволюційна
Швидкість перебігу	звичайний, прискорений
Суб'єкти	клієнти, банки, держава
Строк	коротко-, середньо-, довгостроковий
Сталість	зі змінними та незмінними умовами
Ресурсне забезпечення	збалансований, незбалансований
Витрати	низькі, високі
Управління	керований, недостатньо керований, некерований

Джерело: [21]

Для того щоб як кредитна організація, так і боржник могли здійснювати кредитні операції, необхідно, щоб їх інтереси збігалися, тобто сама кредитна діяльність повинна бути досить конкретною і відкритою з виділенням встановлених дій, розмежуванням прав і правових обов'язки менеджерів, що здійснюють етапи кредитування. Такий підхід до кредитної технології досягається шляхом побудови та навчання кредитних карток, які базуються, з одного боку, на прямих зобов'язаннях працівників окремих установ з метою кредитування, а з іншого – на етапах видачі кредит клієнту [12].

Водночас у дослідників немає єдиної точки зору на стан кредитного процесу. Щодо кількості стадій та їх природи висловлюються різні думки. На першому етапі заявки на отримання кредиту оцінюються, підкреслюючи кредитоспроможність компанії, оцінку частин компанії та очікувані умови погашення. Перший етап завершується (якщо зазначені параметри позитивні) підписанням кредитного договору. Після цього починається наступна фаза, під час якої аналізується поточна ситуація компанії та виявляються фази кредитування, які негативно впливають на погане погашення. Для цього

існуючі кредитні установи використовують характеристики кредитного рейтингу, які дозволяють перевірити ймовірність непогашення кредиту.

Залежно від терміну кредитування, такі проекти спрямовані на: Формування кредитного портфеля відповідно до розміру кредитних ресурсів; Акцепт кредитного договору на кредитну лінію; Вибір умов і методів кредитування; Оформлення кредитного договору; кредитна заявка; Вивчення кредитної пропозиції та її погашення, а також відсотків по ньому; Діяльність установ із сумнівними та безготівковими кредитами [32].

В економічній літературі існують різні думки щодо початкової стадії кредитного процесу. Процес кредитування починається з формування кредитних ресурсів, а також включає етапи ініціювання та розробки кредитних заявок, виявлення боржників, аналіз попиту на кредит, розробку умов кредиту, прийняття рішення про надання кредиту, укладення кредитного договору, видачу кредиту. коштів, обіг кредитного потоку, Контроль за виконанням кредитного договору, обслуговування та погашення кредиту. Зі сказаного вище слід говорити про існування кредитної системи, яка визначається сукупністю елементів, принципів, об'єктів і методів кредитування соціально-комерційного характеру та забезпечує протікання потоків. У зв'язку з цим зазначається, що в рамках кредитної системи існують певні економічні, фінансові та правові механізми, які являють собою сукупність методів, стимулів і важелів, що забезпечують функціонування системи та її елементів, виражених у конкретних формах і методах кредитування.

Частиною кредитного процесу є планування взаємовідносин між сторонами. Об'єктом планування банку є розмір наданого кредиту, термін його повернення, а також доходи і витрати, пов'язані з кредитними операціями. Процес кредитування вимагає від позичальника регулювання виробничих і фінансових можливостей для повного і своєчасного погашення кредиту та погашення відсотків за кредит [43].

Ефективність кредитування комерційним банком безпосередньо залежить від того, наскільки якісно побудовано структурування процесу банківського

кредитування, наскільки чітко визначені завдання основних етапів цього процесу та функції працівників банку, відповідальних за здійснення кредитних операцій. формується. Основними етапами кредитного процесу є:

- комплексне дослідження та попередній відбір заявок на бізнес-кредити;
- аналіз конкурентоспроможності підприємства та оцінка його фінансового стану;
- прийняти остаточне рішення щодо можливості, обсягу, умов і форм надання кредиту;
- визначення умов забезпечення кредиту, ринкових характеристик застави;
- надання кредиту в грошовій формі на підставі кредитного договору;
- погашення кредиту з відсотками та завершення кредитної операції;
- моніторинг та контроль якості наданих кредитів (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Основні етапи банківського кредитування юридичних осіб

Джерело: [47]

Тому в процесі кредитування необхідно враховувати низку заходів, заснованих на правильній перевірці, видачі, обслуговуванні та погашенні

позик. Зі сказаного виділяють кілька етапів, кожен з яких здійснює свою діяльність і в сукупності забезпечує мету банківського кредиту – отримання доходу.

Отже, процес банківського кредитування включає комплекс взаємовідносин між підприємством-позичальником і банком з приводу здійснення кредитної операції. Ефективність прийняття рішень щодо кредитного проекту залежить, насамперед, від правильної організації банківського кредитного процесу та відповідного розподілу повноважень між службами та підрозділами банківської установи, що сприяє мінімізації кредитних ризиків. проектно-кредитна діяльність банку в цілому.

1.3. Особливості формування кредитної політики банків

Ефективність банківських установ у видачі кредитів залежить від обґрунтованості кредитної політики, оскільки її раціональність базується на джерелі доходів і конкурентоспроможності між кредитними установами. Залежно від обсягу кредиту, дохід базується на здатності підтримувати конкурентні позиції порівняно з іншими компаніями – позичальниками банківських кредитів.

Це може негативно вплинути на розвиток окремих підприємств і національної економіки в цілому, уповільнити соціально-економічний розвиток держави через безпрецедентну кредитну політику. Тому кредитна політика у сфері оптимізації кредиту спрямована на збалансування двох складових: прибутку та ризиків. Тому оптимізація процесу запозичення неможлива без сегментації клієнтів, індивідуальної оцінки кожного боржника, кредитоспроможності боржника, кредитної надійності, моніторингу виконання кредитного портфеля та управління ним. Формування та реалізація кредитної політики кредитних організацій вимагає ретельного визначення сутності, функцій і принципів діяльності організації.

Управління кредитною діяльністю на рівні банку слід характеризувати не тільки як організацію кредитного процесу з чітким функціональним розмежуванням відповідальності кредитних працівників, а як скоординований комплекс заходів у сфері розробки та реалізації кредитної політики, організації кредитного процесу на основі безпосереднього впливу на кредитний портфель для досягнення мети банку відповідно до його стратегії та тактики кредитування.

На рис. 1.3 наведено процес управління кредитною діяльністю банків.

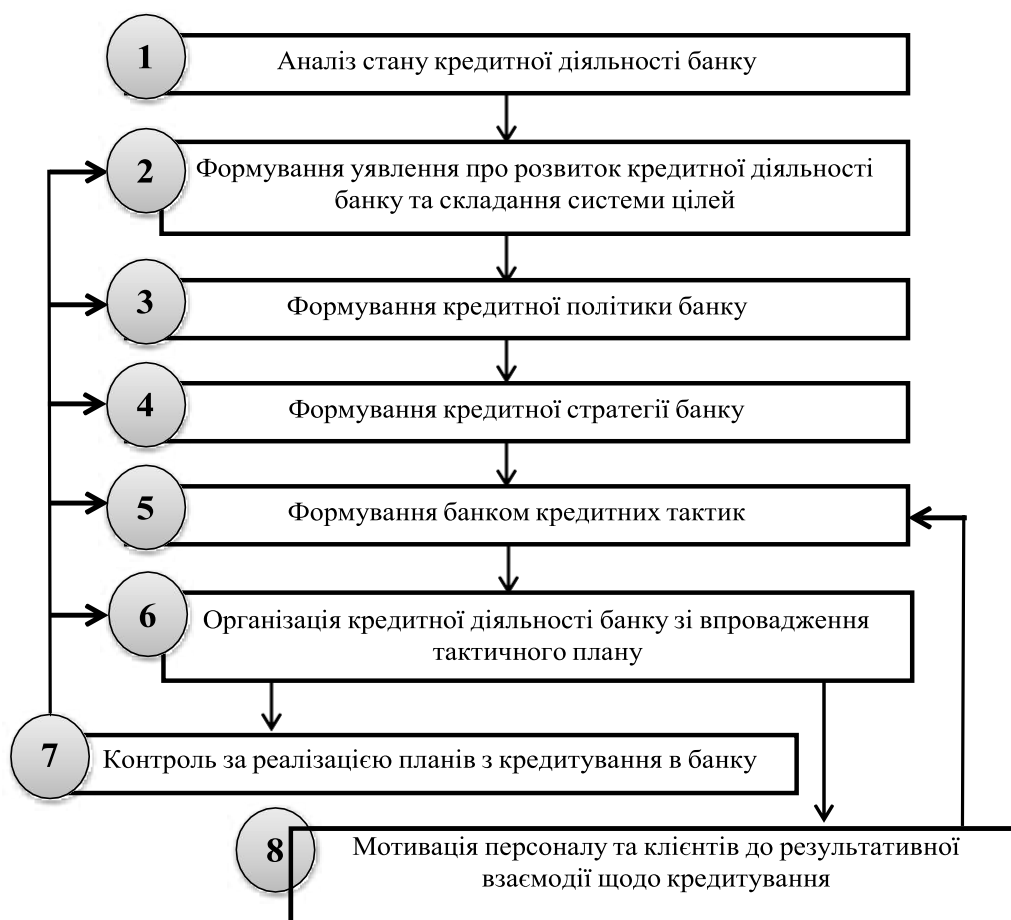

Рис. 1.3. Процес здійснення управління кредитною діяльністю банків

Джерело: [5]

Як видно з рис. 1.3, процес управління кредитною діяльністю банків складається з 8 етапів. Відповідно до цього ми розглянемо комплексну програму заходів з управління кредитною діяльністю банку.

Найважливішою ознакою кредитної політики є те, що це політика, пов'язана з кредитним обігом. При цьому кредитно-депозитна політика банку має лише одну основу і повинна бути по дві сторони медалі, оскільки має лише одну мету – максимізацію доходу банку при збереженні його надійності та стабільності. Водночас баланс слугує забезпеченню ліквідності банку.

Західні експерти вважають кредитну політику частиною банківської політики. З точки зору орієнтації, він має всі функції банку, включаючи кредити, капіталовкладення в документи та компанії, інвестиційні фонди, співробітників, заробіток і фінансове управління, умови, за яких співробітники та стратеги накопичуються.

Йдеться про кредитну політику щодо контролю за обсягом кредиту та рівнем процентних ставок, регулювання ринку кредитного капіталу. У цьому контексті варто зазначити, що кредитна політика на макрорівні спрямована або на збільшення, або на уповільнення кредитування. До інструментів кредитної політики відносяться операції ЦБ на відкритому ринку з придбання цінних паперів, зміна облікової ставки. Мікrokредитна політика є складовою політики банку чи іншої організації щодо підтримки її бізнесу. Це виходить за рамки положень, згідно з якими надається кредит, і процедур його надання. Кредитною політикою також вважається кредитна політика, що реалізується державою, урядом, банками, яка включає: методи та умови кредитування, масштаб кредитування; Стягнення відсотків за кредитом; Надання пільг за кредитами; бажана кредитна орієнтація. У цьому контексті під кредитним тиском розуміють заходи уряду, спрямовані на скорочення обсягів кредиту, що надається комерційними банками та іншими установами; кредитні обмеження - законодавчі або адміністративні, прямі (встановлення обмежень на обсяг кредитів) і непрямі (збільшення вартості позикових коштів за рахунок підвищення процентних ставок за кредитами), обмеження обсягів кредитів комерційними банками, що використовуються як анти-інфляційної політики та запобігання грошовим. «перегрів» економіки [15].

У кредитній політиці формується глобальне уявлення про кредит, визначається його загальна мета і рівень його успішності. На даний момент метою кредитної поведінки банку є створення відмінних активів, які покривають цільовий рівень доходу протягом року; вкладати кредитні скарги у вигідні та економічно далекосяжні плани; Розробка та впровадження сучасних кредитних технологій, кредитних послідовностей та послуг заощадження; зміцнення та зміцнення конкурентних позицій на ринку; Сервісна підтримка [36].

Під кредитною політикою розуміють побудову правил, які регулюють кредитний процес клієнтів і спрямовані на досягнення стратегічних цілей компаній. Він включає такі основні частини: мета, послуги та кредитні договори, терміни, організаційні положення, заходи забезпечення кредиту та стягнення заборгованості. Іншими словами, спрощена кредитна політика включає стратегію і тактику банку під час кредитного процесу і в широкому розумінні стратегію і тактику банку щодо залучення резервів на зворотній основі та їх інвестування в кредитну частину кредитного процесу від клієнтів банку. Водночас існує думка, що кредитну політику не можна розглядати у відриві від процентної політики банку. Метою кредитної політики є [27]: визначення основних пріоритетів у кредитних відносинах з різними категоріями позичальників, їх формування та розвиток, а також раціональна організація довгострокових і взаємовигідних відносин з ними. Основні економіко-правові основи здійснення суб'єктами господарювання господарських операцій регламентуються: форми кредитних документів та заходи щодо забезпечення використання кредитних зобов'язань; визначення підходів до окремих категорій позичальників, стандартів і процедур кредитування, які складають основу процесу кредитного менеджменту.

Основними елементами внутрішньої структури кредитної політики банку є: стратегія банку щодо розвитку основних напрямків кредитного процесу; Тактика банку в організації кредитування; Контроль за виконанням. Ця теоретична модель має включати: стратегію банку у сфері кредитування та

тактику управління кредитними операціями його працівниками; детальну інформацію про конкретні операції та підходи до організації кредитного процесу на різних етапах кредитної угоди банку з клієнтом; система заходів контролю та контролю кредитного процесу. Кожен напрямок моделі кредитної політики взаємопов'язаний з іншими і є обов'язковим для проектування та організації кредитного процесу та оптимальної кредитної політики. Пропонується подібна побудова кредитної політики комерційного банку: організація кредитно-кредитної поведінки; ведення кредитної справи; кредитна перевірка; забезпечення поділу прав; повне стандартне стягнення кредиту; правила часткового заліку; з поточної роботи з кредитами. Кредитна політика поєднує в собі стратегічну мету, зовнішню відповідність, положення про прийняття нових ризиків; правила контролю існуючих ризиків; абстрактні правила дій.

В основі процесу банківського кредитування лежить дотримання принципів кредитної політики, адже чим ширше вони використовуються, тим ефективнішою є діяльність комерційного банку щодо ліквідності та прибутковості. Вимоги кредитної політики, які складають основу стратегії банку, включають: Стабілізаційні процеси, банк повинен дотримуватися політики кредитної стабілізації та намагатися повністю покрити свої ризики.

Кредитна політика має такі принципи побудови: 1) адекватність кредитних вимог; 2) клієнтоорієнтованість; 3) відповідність кредитоспроможності банку; 4) гнучкість; 5) технологія; 6) комплексне управління ризиками; 7) зворотний зв'язок; 8) повнота.

Кредитна політика банків, як правило, індивідуальна: її завдання та пріоритети визначаються безпосередньо керівниками банку і залежать від різних факторів. Проте спільним для банків є прагнення досягти стабільного та стабільного становища на ринку, завоювати добру репутацію та отримати реальні можливості розвитку. Запорукою успіху кредитної політики є спочатку грамотно сформований кредитний портфель і виходячи з цього кредитування банку.

На нашу думку, основними причинами зміни кредитної політики комерційних банків є: макроекономічна ситуація, рівень інфляції; зміна грошової маси; наявність/нестача ресурсів у банківських установах; незначний/значний розмір зобов'язань перед зовнішніми кредиторами; зміни ринкової ситуації; Збільшення/зниження довіри до банків; Відхід від підходу, який абсолютизував кредитно-депозитну складову діяльності банківських установ, розвиток взаємовідносин та диверсифікація напрямків бізнесу; послаблення/посилення конкуренції; кризові явища; рівень корпоративного управління; ситуації на міжнародних фінансових ринках; зміна курсу валюти.

Кредитна політика покликана забезпечити послідовність дій, делегування повноважень і визначення посадових обов'язків працівників, а також диверсифікацію діяльності банку. Таким чином, письмова кредитна політика та відповідні правила її реалізації становлять основу, на якій базується весь процес кредитування [28].

Отже, кредитна політика, як складова частина політики доходів, виконує суттєву функцію щодо підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання як у фінансовому, так і в реальному секторах національної економіки та, зокрема, їх конкурентних переваг у цілому. Ефективна кредитна політика комерційних банків повинна поєднувати оптимальну процентну політику, раціональне управління кредитними ризиками та використання коштів, зібраних банківськими установами.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ

2.1. Тенденції розвитку банківського кредитування в умовах війни

Одним із найважливіших важелів стимулювання економічного розвитку країни є банківське кредитування. Доступ суб'єктів господарювання до кредитних коштів призводить до пожвавлення ділової активності та економічного зростання. Тому важливо визначити особливості тенденцій банківського кредитування підприємств в Україні, оцінити структуру та динаміку кредитних послуг, а також чинники попиту/пропозиції на позикові активи. Все це необхідно для розуміння поточних зв'язків і прогнозованої динаміки обсягів кредитних ресурсів, їх впливу на банківську систему і в цілому на перебіг економічних процесів в Україні.

Для оцінки ситуації з банківським кредитуванням в Україні в 2019-2023 роках розглянемо основні тенденції банківського сектора. По-перше, зазначимо, що банківська система України зазнала незначної реструктуризації протягом аналізованого періоду. На кінець 2019 року в Україні було 75 комерційних банків, а на кінець 2023 року – лише 63 [40]. За останні п'ять років вісім комерційних банків було виведено з фінансового ринку, щоб позбавити банківську систему від неплатоспроможних і непрозорих банків. Така політика НБУ мала довгостроковий позитивний вплив на функціонування банківського сектору з точки зору його якості та фінансової стабільності. Слід зазначити, що загальна кількість банків з вітчизняним капіталом на кінець 2019 року становила 53,3% і, відповідно, з іноземним капіталом 46,7%, тоді як на кінець 2023 року це співвідношення становило 57,1% та 42,9% відповідно (рис. 2.1). Цей факт свідчить про зниження конкурентоспроможності банків з українським капіталом через низьку капіталізацію, незначний доступ до фінансових ресурсів та послаблення позицій у кредитних операціях. Частково це сталося через

зростання вразливості вітчизняного банківського сектору до політичної та економічної нестабільності в Україні та зовнішніх шоків.

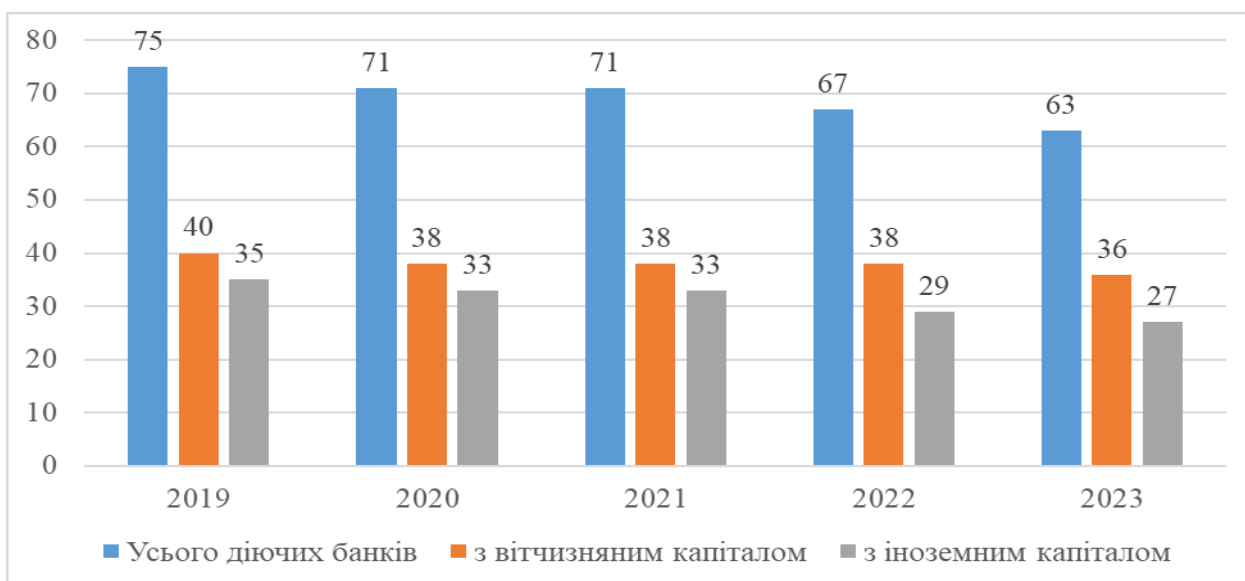

Рис. 2.1. Динаміка кількості банків в Україні протягом 2019-2023 рр.

Джерело: складено на основі даних НБУ [40]

Аналіз банківських кредитів показує, що вітчизняні банки за останні п'ять років здійснили значну кількість банківських операцій, більшість з яких становили кредитні, які формують весь кредитний портфель банку та банківської системи України. Основні показники стану ринку банківських кредитів в Україні за період 2019-2023 рр. наведено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Показники стану банківського кредитного ринку в Україні протягом 2019-2023 рр.

Джерело: складено на основі даних НБУ [40]

Як показує рис. 2.2, банківське кредитування має негативні тенденції. У період 2019-2023 років загальний обсяг наданих кредитів постійно зменшувався.

Розглянемо динаміку кредитів, наданих резидентам, залежно від галузей економіки, які представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Кредити, надані резидентам у розрізі секторів економіки за 2019-2023 рр.

Рік	Разом	Інші фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Нефінансові корпорації	Інші сектори економіки
2019	971 871	9 577	4 732	744 648	212 515
2020	948 386	5 701	11 579	724 157	206 471
2021	1 044 049	9 644	26 990	752 324	254 385
2022	1 007 648	6 809	24 810	754 371	221 657
2023	997 877	7 359	18 350	735 295	236 874

Джерело: складено на основі даних НБУ [40]

Аналіз табл. 2.1 показує, що в період 2019-2023 рр. кредитування резидентів за секторами економіки мало тенденцію до зростання, а суттєво впало лише в період 2019-2020 рр. У структурі наданих кредитів основну частку займають нефінансові корпорації із загальною негативною динамікою у 2022-2023 роках, однак в інших секторах економіки спостерігалася позитивна кредитна динаміка (збільшення у 2023 році з показником 236 874 млн грн в порівнянні з 2019 роком з показником 212 515 млн. грн.).

Сектор загального державного управління зафіксував стійку тенденцію зростання обсягів кредитів у 2022-2023 роках, але фінансові компанії (крім банків) зафіксували суперечливу динаміку з різким падінням обсягів кредитів у 2023 році з показником 7 359 млн грн. у зв'язку з загальною російсько-українською війною.

Далі розглянемо динаміку кредитів, наданих резидентам, залежно від виду валюти та термінів повернення (табл. 2.2).

Кредити, надані резидентам залежно від видів валют і строків погашення

Рік	До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років	У національній валюті	В іноземній валюті
2019	473 471	307 629	190 771	613 708	358 162
2020	465 744	309 305	173 337	600 474	347 912
2021	539 087	356 637	148 324	742 368	301 682
2022	526 712	332 196	148 740	728 203	279 444
2023	512 364	330 734	154 779	732 131	265 746

Джерело: складено на основі даних НБУ [40]

Позитивною тенденцією в період 2019-2023 рр. визначено кредитування строком до одного року; від одного до п'яти років – у 2019 (473 471 млн грн) та у 2023 (512 364 млн грн). Тенденція до зниження спостерігалася за довгостроковими кредитами з 2019 по 2023 рік, з 190 771 млн. грн. до 154 779 млн. грн. відповідно.

Що стосується кредитів резидентам України в іноземній валюті, то в аналізованому періоді домінували кредити в національній валюті – їх частка зросла як у загальному обсязі кредитування, так і в темпах приросту абсолютних розмірів кредитів порівняно з іноземними.

Хоча в кредитному процесі домінує кредитування нефінансових компаній, ситуація виглядає цікавою для інших фінансових компаній. Таким чином, у структурі кредитів, наданих фінансовим компаніям, основна частка припадає на інші фінансові компанії. У 2019-2023 роках вони становили 9393 млн грн. (2019 р.) до 7343 млн грн. (2023 р.). По страхових компаніях та недержавних пенсійних фондах спостерігалася значна негативна динаміка отриманих кредитів. Обсяг цих кредитів зменшився з 184 млн. грн. у 2019 році до 15 млн грн. у 2023 році.

Динаміка обсягів кредитування найпопулярніших банків України за період 2019-2023 років показує, що лідирують комерційні банки з найбільшими активами, які є системно важливими і мають як державну власність, так і вітчизняний та іноземний капітал. Основними гравцями залишається державний АТ «ПриватБанк», а серед тих, що виділяються на ринку кредитних

послуг, також державні АТ «Ощадбанк», АТ «Укргазбанк», банки з вітчизняним капіталом, такі як АТ «ПУМБ», АТ «Укрсиббанк» АТ «Акцент-Банк», з іноземним капіталом – АТ «Райффайзен Банк», АТ «Креді Агріколь Банк». Водночас підкреслимо, що вітчизняні компанії як суб'єкти господарювання віддають перевагу кредитам у національній валюті (понад 90% усіх кредитів за останні 2 роки) [1].

Серед проблем сучасного кредитування банками слід виділити наступні:

- нестабільна економічна, політична та фінансова ситуація в країні;
- значне зростання діяльності конкурентів банків – фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів, фінтех-компаній тощо;
- недосконала та застаріла нормативна база банківського сектору;
- достатньо висока облікова ставка НБУ та загалом надзвичайно високі процентні ставки за кредитами;
- низька якість кредитних портфелів банків і тому велика обережність при наданні кредитів;
- нерозвиненість кредитних технологій банків та трудомісткі процедури отримання кредитів [1].

Проте ключовою проблемою банківського кредитування є високий ризик, пов'язаний із механізмом надання та погашення банківських кредитів. Аналізуючи внутрішню банківську систему, банкіри наголошують, що низький рівень кредитування пояснюється не проблемами в банках, а скоріше проблемами у виробничому секторі. Ризики для банків сьогодні – це насамперед ті ризики, які пов'язані з корпоративним управлінням, тобто ризики неповернення кредитів, шахрайства та крадіжки [21].

Водночас проблеми вітчизняних банків можна подолати. Вони просто потребують усвідомлення та цілеспрямованої роботи як державних структур, так і самих банків. Професіоналізм і практичний досвід працівників банківської системи дають надію, що існуючий банківський сектор сприятиме активному ринковому розвитку економіки країни. Постійне та послідовне впровадження інноваційних заходів на всій території країни дасть змогу прискорити розвиток

банківської системи та створити реальні умови для становлення повноцінного конкурентного середовища на ринку фінансових послуг та створення конкурентоспроможного банківського сектору.

Аналіз банківського кредитування показує, що його методи та інструменти постійно вдосконалюються, що має вирішальне значення для економічного зростання в Україні. Але для того, щоб розвиток економіки відбувався на інноваційній основі, цього недостатньо, бажано створити такі умови, які стимулюють зростання довгострокових кредитів і спрямовані не на поточну, а на інвестиційну діяльність. Сьогодні такі процеси відбуваються вкрай повільно, особливо у сфері кредитування компаній, хоча кредитування населення, наприклад, не має кризових тенденцій. Водночас слід зазначити, що співвідношення між кредитами підприємствам і кредитами населенню хоча й має позитивні тенденції до збільшення питомої ваги перших, але залишається на незначному рівні порівняно з європейськими країнами [35].

Отже, сучасний стан і тенденції розвитку кредитного процесу в Україні свідчать про те, що банківська система в цілому виконує свою функціональну роль по перетворенню заощаджень підприємств в економічні інвестиції, хоча виконує цю роль не в повному обсязі через наявні проблеми, до вирішити які необхідно вдосконалити та змінити механізми їх функціонування. Для того, щоб банківське кредитування підприємств розвивалося, необхідно зробити банківські послуги більш якісними, обмежити процентні ставки за кредитами в рамках розвитку економіки держави, залучити додатковий власний капітал банків та спеціально стимулювати комерційні банки до надання кредитів для інноваційних проектів. НБУ, як регулюючий банк, має змогу прискорити вирішення зазначених проблем за допомогою важелів та інструментів регулювання кредитного процесу з боку банків.

2.2. Аналіз кредитного портфелю комерційного банку АТ «Акцент-Банк»

Основну частину активів будь-якого банку становить кредитний портфель. Структура та якість кредитного портфеля суттєво відрізняється в кожного банку. Тому будь-яка банківська установа повинна проводити аудит великих кредитних проектів, банк повинен вміти виявляти відхилення в кредитній політиці, тому ми будемо аналізувати зміни обсягу кредитного портфеля банку на прикладі АТ «Акцент-Банк».

На рис. 2.3 побудовано динаміку кредитного портфеля АТ «Акцент-Банк».

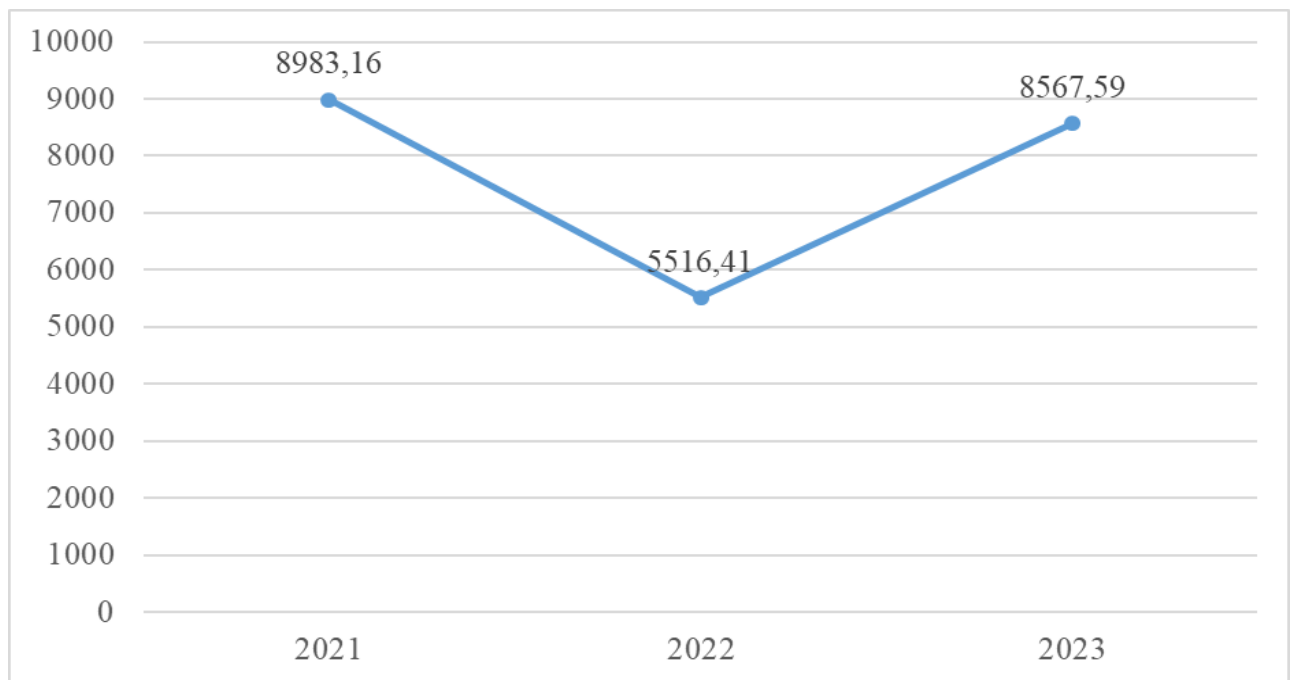

Рис. 2.3. Динаміка кредитного портфелю АТ «Акцент-Банк»

Джерело: [39]

З рис. 2.1 бачимо про зменшення кредитного портфеля з року в рік. В 2022 році спостерігалось зменшення обсягів кредитування через війну. Про те в 2023 році відбулося різке зростання показників кредитування, тобто, в період дії воєнного стану, банк зміг збільшити кредитний портфель на 3031,18 млн

грн. шляхом підтримки малого та середнього бізнесу та фермерів через державні кредитні програми.

Кредитний портфель слід досліджувати з точки зору структури кредиту за групами ризику, ступеня захисту, форми кредитного портфеля, а також дослідження кредитного портфеля кожної групи та сегментів кредитного портфеля.

Обсяг кредитування АТ «Акцент-Банк» за групами з 2021 по 2023 рік наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Динаміки обсягів кредитів АТ «Акцент-Банк» протягом 2021-2023 рр.,
млн. грн.**

Вид економічної діяльності	2021 р	2022 р	2023 р
Кредити юридичним особам	693,6	550,8	545,7
Кредити фізичним особам – кредитні картки	4509,9	3104,2	4980,9
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	10,7	5,5	3,5
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	2645,3	1063,8	2184,1
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	203,2	129,5	242,0
Кредити на фінансовий лізинг	433,5	266,9	155,9
Кредити фізичним особам – інші кредити	487,0	395,8	455,4

Джерело: [39]

У 2022 році було надано кредитів юридичним особам на суму 550,8 млн. грн., що на 142,8 млн. грн. менше ніж в 2021 році. А в 2023 році обсяг корпоративного кредитування зменшився до 545,7 млн. грн.

Протягом 2021-2023 років основою кредитування банку були кредитні картки, де обсяг за даний період збільшився на 471 млн. грн.

У 2023 році, незважаючи на військову ситуацію в країні, попит на деякі умови кредитування не зменшився, а навіть зріс порівняно з попередніми роками.

За 2021-2023 роки також зменшився обсяг споживчого кредитування на 461,22 млн. грн. Аналогічна тенденція спостерігалася і щодо автокредитування, іпотечного кредитування та фінансового лізингу.

Навпаки, це сталося з іпотечними кредитами, які у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшилися на 5 949 млн грн.

В табл. 2.4 наведена структура кредитів, виданих АТ «Акцент-Банк» за період 2021-2023 рр.

Таблиця 2.4

Структура кредитів АТ «Акцент-Банк» протягом 2021-2023 рр., %

Вид економічної діяльності	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Кредити юридичним особам	7,7	10,0	6,4
Кредити фізичним особам – кредитні картки	50,2	56,3	58,1
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	0,1	0,1	0,01
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	29,4	19,3	25,5
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	2,3	2,3	2,8
Кредити на фінансовий лізинг	4,8	4,8	1,8
Кредити фізичним особам – інші кредити	5,4	7,2	5,3
Усього	100,00	100,00	100,00

Джерело: [39]

Як видно з табл. 2.4 найбільшу частку в структурі кредитного портфеля АТ «Акцент-Банк» протягом 2021-2023 років становлять кредитні картки – 50,2 % у 2021 році та 58,1 % у 2023 році. Споживчі кредити становили в 2021 році – 29,4 %, а в 2023 році – 25,5 %. Кредити на придбання автомобілів в 2021 році становили 2,3 % кредитного портфеля банку, а в 2023 році – 2,8 %. Кредити на фінансовий лізинг становили – 4,8 % у 2021 році та 1,8 % в 2023 році. Найменшу питому вагу становили іпотечні кредити – 0,1 % в 2021 році та 0,01 % в 2023 році.

В табл. 2.5 представлено концентрацію кредитного портфеля АТ «Акцент-Банк» для клієнтів за галузях економіки протягом 2021-2023 років.

Таблиця 2.5

**Склад кредитів за видами економічної діяльності АТ «Акцент-Банк»
протягом 2022-2023 рр.**

Вид економічної діяльності	2022 р.		2023 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Кредити фізичним особам	8738,5	92,64	10593,6	93,87
Сільське господарство, лісопромисловий і деревообробний комплекс	281,1	2,98	202,6	1,80
Торгівля	217,9	2,31	267,9	2,37
Виробництво	68,5	0,73	27,9	0,25
Гірничодобувна промисловість, металургія	61,5	0,65	125,7	1,11
Будівництво	21,9	0,23	17,8	0,16
Енергетика	0,5	0,01	6,5	0,06
Інше	42,4	0,45	43,1	0,38
Всього кредитів	9432,4	100,00	11285,2	100,00

Джерело: [39]

З проведеного аналізу в табл. 2.5 видно, що найбільшу питому вагу в загальному обсязі виданих кредитів займають кредити фізичним особам – 92,64 % у 2022 році та 93,87 % у 2023 році. Кредити на галузь сільського господарства, лісопромисловий і деревообробний комплекс становили 2,98 % у 2022 році та 1,8 % у 2023 році. Також на галузь торгівлі припадало 2,31 % у 2022 році та 2,37 % у 2023 році. Всі інші галузі становили менше 1 % в структурі кредитного портфеля АТ «Акцент-Банк».

Отже, можна зробити висновок про підвищення забезпеченості кредитів, що є необхідним з урахуванням збільшення кредитування після 2022 року.

2.3. Аналіз ефективності кредитної діяльності АТ «Акцент-Банк»

Зараз банки змушені здійснювати свою діяльність у досить напружених умовах, спричинених політичною нестабільністю, кризою та військовими діями. Сьогодні розвиток та вдосконалення банківських установ має стати головною метою створення ефективного ринкового середовища в Україні. Кредитний портфель банку є ефективним, а кредити є найприбутковішою банківською діяльністю, оскільки базуються на доходах банку. Основна мета кредитного портфеля – визначити, чи безпечна поточна кредитна діяльність під загрозою можливого доходу. У разі ефективності кредитного портфеля необхідно насамперед з'ясувати маржинальний прибуток усної презентації банку про кредитну діяльність. (це оцінка кредитної діяльності)

Чистий прибуток банку за 2023 рік склав 480,88 млн. грн, що на 278,24 млн. грн. більше показника 2022 року та на 319,13 млн. грн. менше показника 2021 року (рис. 2.4).

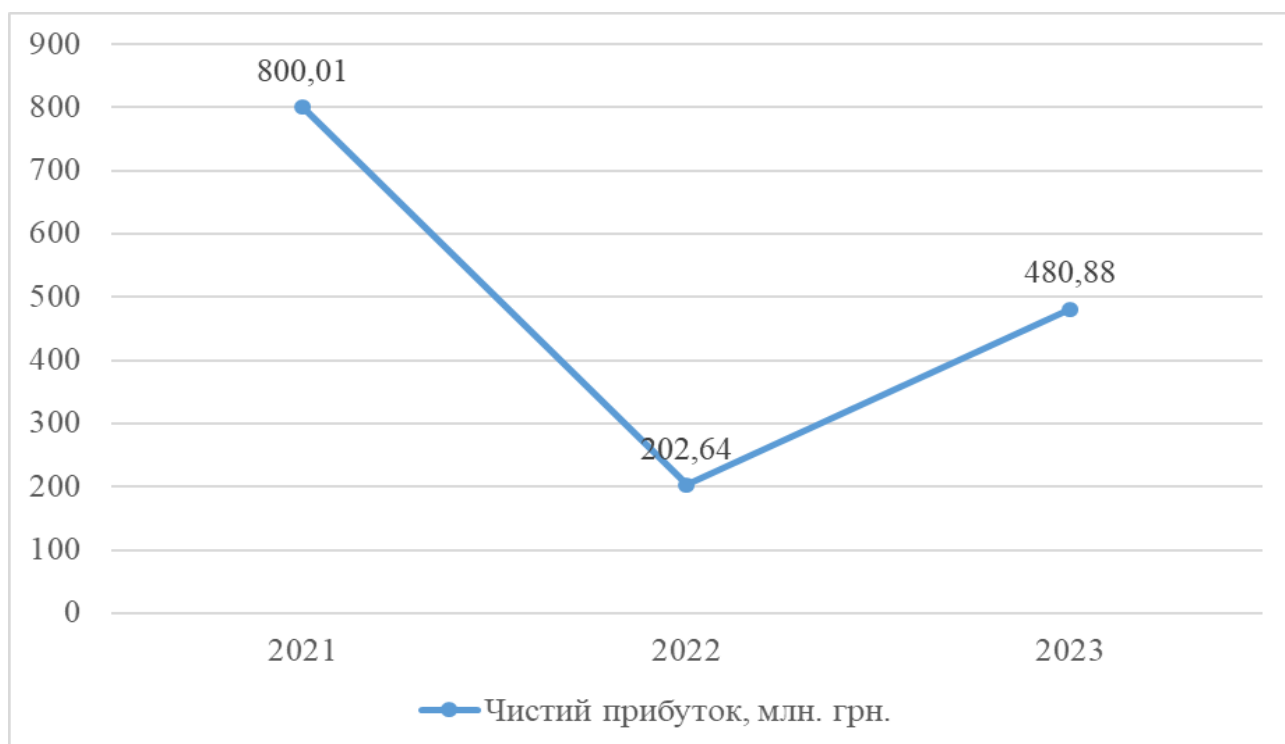

Рис. 2.4. Чистий прибуток АТ «Акцент-Банк»

Джерело: [39]

На прибутки банку вплинули заходи, вжиті з початку повномасштабної війни для зменшення кредитного тягаря: призупинення виплати відсотків, погашення залишків, реструктуризація.

Водночас через зниження платоспроможності населення, особливо в «червоних зонах», за три квартали 2022 року банк створив резерви під кредитні ризики. Запроваджені з лютого та скасовані пільги комісії вплинули на зменшення чистого комісійного доходу порівняно з результатом 2021 року на 193,3 млн. грн. Зокрема, доходи від розрахунків у роздрібних мережах (покупки) були лише вдвічі менші, ніж у попередньому році, при відносно незмінних обсягах операцій. Кредитний портфель бізнес-клієнтів з початку року зменшився на 5,1 млн грн. [39].

Динаміку показників фінансової ефективності АТ «Акцент-Банк» наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз доходів та витрат АТ «Акцент-Банк»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Співвідношення 2023р. до 2021 р.	
				млн. грн	%
Процентні доходи	3185,6	3474,2	4143,3	957,7	30,1
Чистий процентний дохід	2458,8	2685,9	2705,5	246,7	10,0
Комісійні доходи	779,2	1183	1452,5	673,3	86,4
Чистий комісійний дохід	476,9	461,6	283,6	-193,3	-40,5
Процентні витрати	726,8	788,3	1437,8	711,0	97,8
Комісійні витрати	302,3	721,4	1168,9	866,6	286,7
Адміністративні та інші операційні витрати	502,3	1135,9	563,6	61,3	12,2

Джерело: [39]

Аналіз динаміки фінансових результатів показує, що основним джерелом прибутку банку є процентні доходи, які за 2021-2023 рр. зросли на 957,7 млн грн. або на 30,1 %, тобто інвестиції в активи є ефективними, а зростання

прибутку досягається лише за рахунок ефективного управління активами і пасивами.

У період 2021-2023 років спостерігається позитивна тенденція зростання процентних доходів АТ «Акцент-Банк» з одночасним збільшенням процентних витрат, але дана тенденція призвела до зростання чистого процентного доходу в період 2021-2023 років.

Через високу інфляцію операційні витрати зросли порівняно з відповідним періодом минулого року на 12,2%, або на 61,3 млн грн. Що стосується комісійних доходів, то вони збільшилися на 673,3 млн. грн. і становили 1452,5 млн. грн. в 2023 році.

Чистий процентний дохід АТ «Акцент-Банк» поступово зростає, у 2022 році він досяг рівня 2685,9 млн грн, а у 2023 році – 2705,5 млн грн. Динаміка комісійних доходів зумовлена переглядом тарифів банку та збільшенням обсягів платежів клієнтів. Про те, чистий комісійний дохід зменшився в 2022 році до 461,6 млн. грн., а в 2023 році до 283,6 млн. грн.

Варто зазначити, що чистий прибуток АТ «Акцент-Банк» за 2021-2023 роки зменшився на 319,13 млн. грн. Збільшення загального доходу банку відбувається за рахунок збільшення чистого процентного доходу.

Для аналізу прибутковості та рентабельності необхідно розрахувати відносні показники. Розрахунок основних показників рентабельності АТ «Акцент-Банк» наведено в табл. 2.5.

Аналіз основних показників рентабельності АТ «Акцент-Банк» показав, що в період 2021-2023 рр. всі показники відповідали рекомендованому значенню. Використовуючи індекс рентабельності активів, можна показати, що АТ «Акцент-Банк» ефективно використовував наявні ресурси в період 2021-2023 років, оскільки значення показника в ці роки становило більше 1%. Рекомендована рентабельність капіталу становить не менше 15% і в період 2019-2022 років рентабельність капіталу відповідає нормативному значенню. Цей показник показує, скільки чистого прибутку становить 1 гривня статутного капіталу.

Розрахунок основних показників прибутковості АТ «Акцент-Банк», %

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Прибутковість активів (ROA)	6,78	1,26	2,24
Прибутковість капіталу (ROE)	46,60	8,78	18,05
Чиста процентна маржа (ЧПМ)	20,83	16,70	12,63
Чистий спред (ЧС)	29,16	57,57	41,27

Джерело: [39]

Аналізуючи основні показники рентабельності АТ «Акцент Банк», варто відзначити, що в 2019-2022 році всі показники відповідали рекомендованій вартості. За індексом рентабельності активів можна показати це в 2019-2022 році АТ «Акцент Банк», ефективно використовувало наявні ресурси, оскільки в ці роки вартість показника становила понад 1%. Рекомендована віддача капіталу становить не менше 15%, а в 2021-2023 році повернення капіталу відповідає нормативному значенню, крім кризового 2022 року. Цей показник показує, скільки чистого прибутку становить 1 грн акціонерного капіталу.

Чиста процентна маржа вимірює здатність банку генерувати чистий процентний дохід на основі загальних активів. Цей показник відображає структуру активів банку. Рекомендоване значення цього показника становить 4,5%, і у період 2021-2023 років показник є вищим за оптимальний. Чистий спред відображає ступінь узгодженості процентної політики банку щодо кредитно-депозитних операцій. Це значення відповідає нормі для всіх досліджуваних років; рекомендоване значення чистої маржі становить не менше 1,25%.

Отже управління кредитними операціями та ризиком здійснюється шляхом регулярного аналізу кредитоспроможності потенційних позичальників, а також здатності існуючих позичальників банку виконувати свої зобов'язання щодо погашення кредиту та сплати відсотків, а також регулярної оцінки якості кредитів, щоб забезпечити моніторинг рівня кредитного ризику шляхом зміни

кредитних лімітів та використання інших інструментів зниження ризику в кредитних операціях банку.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Напрями вдосконалення організації банківського кредитування в умовах воєнного стану

У другому півріччі 2022 року чистий портфель корпоративних кредитів у гривні почав помірно скорочуватися. З точки зору роздрібного портфолію, ця тенденція є більш вираженою та триває з початку Великої війни. Основною причиною зниження стало створення кредитних резервів і погашення вже виданих кредитів, які не були компенсовані новими випусками. Уповільнення економічної активності через ризики для безпеки та відключення електроенергії ще більше знизило попит на кредити. Під час війни державні програми відіграють важливу роль у підтримці кредитоспроможності. Кредитний ризик залишається найбільшим ризиком для фінансового сектора. Банки визнали значні кредитні збитки. З початку війни, на кінець лютого 2022 року, резерви становили близько 11% непогашених кредитних портфелів банків. Найбільший ризик становлять непогашені роздрібні кредити та кредити компаніям, які зазнали значних збитків на ринку виробництва та активів. Загальні, реальні та потенційні втрати кредитного портфеля тепер еквівалентні. Банківський сектор продовжує отримувати значні доходи від державних платежів. Однак ці ресурси розподіляються нерівномірно: приплив депозитів домогосподарств зосереджений у державних банках.

У другому півріччі 2022 року чистий комерційний кредитний портфель, який зростав у першому півріччі, почав скорочуватися. Глибока рецесія та повільне відновлення економіки сприяли попиту на кредити. Банки надавали обмежені кредити існуючим клієнтам і учасникам державних програм допомоги. Загалом у лютому 2022 року банки втратили 9% поновлюваного кредиту; За оцінками НБУ, додаткові 15% портфеля зіткнуться зі значними

труднощами погашення, якщо поточні умови збережуться. Триваюча війна та значне погіршення енергетичної інфраструктури збільшили кредитний ризик у корпоративному секторі. У результаті загальні втрати банків від кредитного ризику продовжуватимуть зростати. Банки повинні вчасно розпізнавати ризики.

З початку війни 13% портфеля компанії були в дефолті, а частка непогашених кредитів зросла до 36,7% у 2022 році. Банки надають проблемним кредитам статус кредитів, які неможливо погасити без стягнення застави. Дві третини нових непрацюючих кредитів зареєстровано через прострочення на 90 днів або більше. Вимагання погашення заборгованості було призупинено на початку війни, але відновлено влітку. Банки вжили заходів для відновлення платоспроможності клієнтів, які не змогли погасити кредити.

Кредитний портфель фізичних осіб продовжує скорочуватися через втрати від кредитного ризику та затримки у видачі нових кредитів. Окрім відсутності реального попиту, кредитування стримується слабкими післявоєнними банківськими стандартами. Банки відзначають значне скорочення кредитування населення: частка проблемних кредитів з початку лютого по листопад 2022 року зросла на 14% і, як очікується, продовжить зростати.

У листопаді 2022 року чисті запаси незабезпечених споживчих кредитів і автокредитів впали на 30% порівняно з січнем 2022 року, а іпотечних кредитів – на 17%. Зменшення чистого портфеля пояснюється новими кредитними ризиками та уповільненням видачі нових кредитів, які неможливо було розрахувати поточними кредитами. Зменшилася кількість беззаставних споживчих кредитів, насамперед за рахунок створення резервів. Водночас зменшився обсяг іпотечних кредитів та кредитів на придбання автотранспорту, в основному за рахунок погашення існуючих кредитів, оскільки нові кредити на довший термін не надавалися. Втрати від кредитного ризику за іпотечними та автокредитами нижчі, ніж за незабезпеченими позиками.

Водночас зменшився попит на кредити з боку домогосподарств і скоротилася пропозиція кредитів з боку банків. Зменшення банківського

кредитування також відображається в тому, що фінансові установи значно скоротили витрати на маркетинг і збільшили їх, щоб залучити клієнтів до війни. Також впала частка реклами, оплачуваної за відвідування банківських сайтів. Влітку закінчилися «кредитні канікули» в банках, що також означало підвищення кредитних ставок до довоєнного рівня та посилення цінових умов. Суворіші правила кредитування були виправдані складністю оцінки платоспроможності боржників і високим рівнем невизначеності щодо їхніх майбутніх доходів і спроможності погасити кредити [4].

Починаючи з жовтня 2022 року безвідсоткові кредити стали неактивними. Частка незабезпечених роздрібних кредитів зросла на 14 пунктів порівняно з початком лютого і найшвидше зростала в незабезпеченому секторі. Крім того, 13% некомерційних кредитів мають незначні затримки платежів, і значна частина цих кредитів незабаром буде класифікована як некомерційні та може вимагати додаткових резервів. Загалом збитки роздрібного кредитного портфеля склали близько 30%.

Облігації, накопичені банками в довоєнний період, дозволяли їм покривати кредитні збитки за роздрібними кредитами, особливо незабезпеченими, до 2021 року. НБУ змусив фінансові установи підтримувати буфери капіталу для цього портфеля та поступово підвищив вагу ризику до 150% в липні. НБУ знизив вагу ризику до 100% після вивільнення частини капіталу банку. Це дозволяло банкам покривати збитки за кредитами. Крім того, втрати кредитного портфеля були компенсовані процентними доходами від неопераційної частини кредитного портфеля. За даними Національного банку України [23], споживчий попит, а отже, і попит на кредити з боку приватних клієнтів залишатимуться низькими, а кредитоспроможність позичальників погіршуватиметься: у III кварталі 2022 року банки оцінювали боргове навантаження населення як високе за вперше з 2018 року, вони виявили в опитуванні щодо умов кредитування. [44]. Позичальники, які не можуть погасити свої кредити під час нинішньої кризи, швидше за все, будуть виключені зі списків бажаних клієнтів банків у майбутньому. Скоординоване

відновлення портфеля можливе лише за умови покращення макроекономічних умов і зростання доходів населення; До того часу кредитування залишається ризикованим. Програми державної підтримки допомагають зберегти іпотечний портфель. Подальше скорочення портфеля іпотечних кредитів створює виклик для прибутковості банків, особливо тих, для яких цей сегмент є основною бізнес-моделлю.

На нашу думку, необхідно суттєво скоротити обсяг проблемних кредитів у державних банках. Найважливішими заходами щодо зменшення проблемних кредитів є: реструктуризація кредитів; стягнути їх у судовому порядку; Зменшення балансової вартості та продаж третім особам. Основна особливість таких заходів наведена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Основні заходи щодо скорочення проблемних обсягів банківського кредитування

Заходи	Підвид	Характеристика
Реструктуризація кредиту	Короткострокова	Зобов'язання боржника перераховуються в майбутній період, що не впливає на розмір знижки
	Довгострокова	Перерахування платежів за кредитом, результатом якого є зниження чистої очікуваної вартості
Правові заходи	Звернення з приводу стягнення застави	Позовна заява або гарантія кредиту всуди/поза судом
	Запровадження процедури фінансової неспроможності	Добровільне або примусове визнання боржника неможливе. Виконання процедур ліквідації або реорганізації боржника
Списання боргів	Списання	Проблемні кредити, які повністю забезпечуються резервами, виписують з балансу банку, при цьому зберігаються боргові зобов'язання боржника
Продаж	Продаж третійстороні	Після придбання проблемних кредитів на комерційних умовах інвестор продовжує впроваджувати заходи з стягнення заборгованості з позичальників
	Продаж державному агентству, що займається управлінням активами	Він реалізується у разі великих системних криз і є лише частиною загальних заходів, що вживаються банками для зменшення обсягу проблемних кредитів

Джерело: [9]

Йдеться про створення проблемної кредитної екосистеми, яка стане основою для розвитку партнерства та створення спільних рішень на рівні приватної компанії шляхом стандартизації даних та підвищення прозорості даних за допомогою новітніх технологій.

Розвиток проблемних кредитних систем включає розширення нових підходів до реалізації та розробку нових підходів до: розширення приватного партнерства; Залучення держави як стратегічного партнера; застосування цифрових рішень, у тому числі поява проблемних платформ для цифрових кредитних транзакцій.

Є згода, що використання цифрових рішень може підтримати банки у здійсненні класичних заходів у вигляді реструктуризації, погашення, продажу або стягнення боргів з боржників. Водночас їх також можна використовувати для розробки стратегій реструктуризації проблемних кредитів або для оцінки їх ефективності [25].

На нашу думку, пільгові кредитні програми, якими банки вже користуються у зв'язку з державними заходами, можуть істотно сприяти розвитку корпоративного кредитування. Зазначимо, що програма «Доступний кредит 5-7-9%» є одним із заходів, покликаних допомогти компаніям розвиватися, поповнювати обігові кошти та розширювати чи розпочинати свій бізнес. Це програма, яка покликана полегшити малим і середнім компаніям доступ до банківських кредитів, тобто кредитів під низькі відсотки. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» має велике значення для підтримки підприємницької діяльності та забезпечення економічної безпеки країни як необхідної умови фінансової стабільності. Під час війни ця програма стала основним двигуном підтримки бізнесу шляхом надання кредитних ресурсів [26].

Є такі програмні напрямки стимулювання економічного розвитку за рахунок кредитування:

- напрямки боротьби з COVID-19: запобігання виникненню та поширенню в Україні хвороби COVID-19 та подолання її наслідків (можливість звернення – на період карантину + 90 днів);
- рефінансування: Рефінансування наявної заборгованості наявними кредитами на цілі бізнесу в українських банках (доступність до 01.09.2022, завершена програма);
- сільгоспвиробники: фінансування сільгоспвиробників для ведення сільського господарства воєнного часу (за бажанням – до 31.10.2022, закрита програма);
- антивоєнні напрямки: фінансування для запобігання російської агресії та подолання її наслідків (наявність – під час воєнного стану) [36].

Варто зазначити, що цією програмою в основному користуються представники бізнесу у сферах сільського господарства, торгівлі та промисловості.

Загалом можна сказати, що представники агросектору є найбільшими боржниками за кредитною програмою на пільгових умовах, оскільки в Україні активно розвивається аграрний бізнес і для нього характерно те, що дефіцити ліквідності виникають у місяці посівної та збирання врожаю необхідно проводити статі; І такі пільгові кредити допомагають підприємцям не опинитися в ситуації дефіциту ліквідності.

Враховуючи високу зацікавленість компаній у пільгових кредитах у рамках переоцінки комерційних кредитів (після підвищення НБУ облікової ставки до 25%), яка практично недоступна в умовах воєнного часу, в уряді вже давно обговорюють можливу корекцію програми «5-7-9%». Її можна роздати хоч влітку на сільськогосподарські підприємства.

Зростаюча роль державних банків під час війни з початку програми підвищила їхню загальну ефективність. Частка держбанків у кількості наданих пільгових кредитів зросла до 63,4% (для приватних кредитів – 36,6%), але з обсягом кредитів ситуація зворотна: держбанки витратили меншу частину коштів (37,9%). при цьому більша частина коштів програми була витрачена

через приватні банки (62,1%). Це пояснюється тим, що державні банки традиційно кредитували великі компанії – як державні, так і приватні. Приватні банки активно кредитують малі та середні підприємства. Програма 5-7-9% була створена для підтримки малого та середнього бізнесу, тому що коли уряд дозволив рефінансувати існуючі портфелі в умовах пандемії, банки цим скористалися [27].

На тлі війни, що почалася в Україні, громадяни та підприємці потребують фінансових ресурсів для підтримки своєї діяльності та задоволення своїх потреб. Проте зараз багато людей не знають про умови кредитування в нашій державі.

За оцінками експертів, позику готівкою можна взяти на суму від 30 000 до 50 000 грн, а з високою офіційною вигодою навіть на суму від 100 000 до 2 000 000 грн. Проте процентна ставка залишається досить високою: 29-56% річних на практиці перетворюється на 38,1-81,59%. Проте процентну ставку можна зменшити, якщо буде підтверджено цільове використання коштів [28].

Однією з перших законодавчих ініціатив було запровадження «кредитних канікул». Їх суть: під час дії воєнного стану та 30 днів після його закінчення, у разі відстрочки, боржник звільняється від пені, а також зборів відповідно до статті 625 Цивільного кодексу України (3% річних та інфляційних втрат) .

Банки зобов'язані самостійно фіксувати всі санкції, накладені на всіх боржників; заявка не потрібна.

Це означає, що під час воєнного стану буде прострочення по погашенню кредиту і продовжуватиметься заборгованість по відсотках за кредитом. Але якщо боржник не може повернути кредит вчасно або з відсотками, банк не може накласти штраф. Це стосується як споживчих, так і бізнес-кредитів [8].

Банки самостійно запровадили додаткові заходи підтримки. Наприклад, якщо термін погашення кредиту припадав на воєнний стан, то погашення кредиту перенесли.

Зазначається, що попит населення на кредити знизився, насамперед через погіршення споживчих настроїв. Банки обережно ставляться до кредитних

перспектив і очікують зростання всіх видів ризиків, крім ризику ліквідності, в найближчі три місяці.

У рамках підвищення ефективності кредитування реального сектору економіки України слід враховувати зовнішній досвід стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу, що дає змогу виділити основні напрямки вдосконалення кредитної діяльності в Україні.

На нашу думку, надання кредитів під низькі відсотки підприємствам в умовах воєнного часу є перевагою, але це знижує ринкові методи регулювання української кредитної системи, оскільки фактично невелика кількість банків має доступ до програм кредитування під низькі відсотки за підтримки українського уряду. Важливіше буде створити умови та нову модель для отримання більш доступних кредитів для малих та середніх підприємств [19].

Держава також може брати безпосередню участь у фінансуванні малого бізнесу. Наприклад, запровадивши практику державного лізингу. Необхідне для виробничої діяльності обладнання надається підприємствам на умовах лізингу за участю держави. У цьому випадку овердрафт і факторинг є найефективнішими продуктами банківського кредитування при реалізації продукції, виготовленої з умовою прострочення платежу.

На законодавчому рівні для банків у кредитній системі може бути встановлений певний стандарт кредитування малого та середнього бізнесу. Кредитування цього сегмента ринку є однією з вимог програми Резервного банку Індії щодо кредитування пріоритетних галузей економіки. Згідно з цією програмою, кожен банк зобов'язаний підтримувати у своєму кредитному портфелі частку малих і середніх підприємств і сільського господарства в розмірі не менше 40% кредитів і забезпечувати низьку процентну ставку за кредитами [30].

Однак, на нашу думку, така практика є завищеною для банків. Якщо вони хочуть підтримувати високоякісних клієнтів, їм потрібно придбати майже такі ж дорогі активи у вигляді малого бізнесу та сільського господарства.

Проте цей захід необхідний для більш активного розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу.

Узагальніть основні рекомендації щодо зменшення негативних факторів впливу на макроекономічні чинники кредитування, а також збільшення реального обсягу кредиту в Україні.

У разі успішної реалізації запропонованих заходів щодо посилення контролю та регулювання проблеми управління кредитною заборгованістю можливе отримання результату показника неможливості кредитування в банківській системі України на 15%. Якщо спеціальна кредитна програма буде успішно реалізована за допомогою державної компенсації банкам за ринкові платежі, а також небанківських заходів сприяння розвитку малого та середнього підприємництва,

Досягти зростання середньої реальної заробітної плати в Україні можливо після того, як цей показник впав на 10% через початок великої війни.

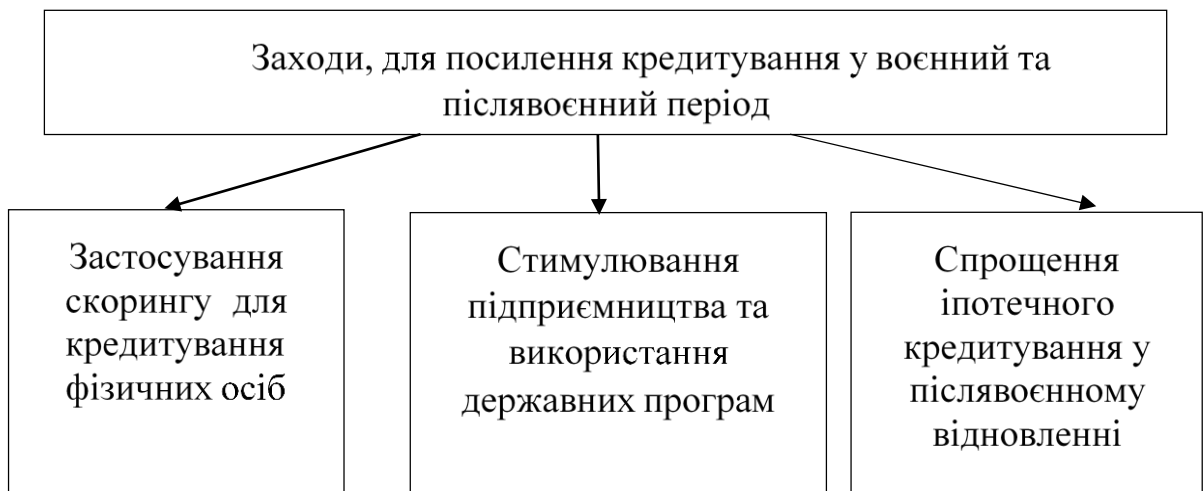

Рис. 3.1. Перелік заходів для посилення кредитування

Джерело: [21]

Заходи щодо пом'якшення монетарної політики НБУ після досягнення цільових показників інфляції можуть включати зниження облікової ставки на 10%, що може знизити середні відсоткові ставки за кредитами в Україні

приблизно до 14% у довгостроковій перспективі. Отже, виходячи з прогнозованих факторів, що впливають на кредитування в Україні, можна спрогнозувати реальне зростання ставок банківського кредитування після реалізації заходів.

Таким чином, після реалізації запропонованих заходів реальні темпи зростання банківських кредитів можуть зрости до 19,6%, такі показники спостерігаються в період значного економічного зростання. Оскільки фактичний темп зростання банківських кредитів у 2021 році склав лише 0,08%, а плановий показник міг скласти 19,6%, можна сказати, що економічний ефект становитиме 19,52% від додаткового зростання ринку банківських кредитів. Тому в таких умовах можна буде говорити про реальний економічний розвиток і повне відновлення, адже ресурси це дозволяють і, головне, вони можуть бути внутрішніми ресурсами, оскільки вони складають основу для успішної реконструкції національної економіки та її запровадження на новий, більш конкурентоспроможний рівень.

Виходячи з наданої інформації, можна виділити низку методів, які дозволяють ще більше вдосконалити процес кредитування фізичних та юридичних осіб АТ «А-Банк», а саме [39]:

- запровадження нових видів банківських продуктів для юридичних осіб;
- впровадження нових видів банківських продуктів для населення з орієнтацією на найменш захищені верстви населення;
- створення кредитної програми для підприємців, які бажають відкрити власну справу (кредити стартового капіталу);
- стимулювання потенційних клієнтів до отримання кредиту в АТ «А-Банк» шляхом запровадження диференціації процентних ставок за результатами аналітичної роботи кожного окремого боржника та відповідно до умов кредитної операції, встановлених у процесі структурування кредит;
- розширення фінансових процентних ставок, що використовуються банком для аналізу кредитоспроможності боржника, що дозволяє різнобічно

оцінити його господарську діяльність і, певною мірою, зменшити відхилення між очікуваною та фактичною тенденціями індивідуального відтворення;

- індивідуальний підхід до стягнення проблемної заборгованості;
- підвищення ефективності оцінки ділової репутації замовника;
- розробка мінімального переліку документів, необхідних для отримання кредиту та скорочення термінів отримання кредиту;
- висвітлення та роз'яснення основних моментів кредитного договору;
- постійне залучення клієнтів за допомогою акцій та рекламних презентацій; створення позитивного іміджу банку серед клієнтів.

Враховуючи сучасні тенденції на українському грошовому ринку, перед впровадженням інновацій необхідно розуміти супутні ризики.

У табл. 3.2 наведемо шляхи вдосконалення процесу кредитування АТ «А-Банк».

Шляхи удосконалення кредитування АТ «А-Банк» в умовах воєнного стану

Заходи	Характеристика
Впровадження нових кредитних послуг для юридичних осіб	Застосування індивідуального підходу до кожного боржника при оцінці його фінансового стану в умовах воєнного положення, оборотного капіталу, масштабів бізнесу і репутації при впровадженні револьверних і кореспондентських позик.
Впровадження нових кредитних послуг для фізичних осіб	Розробка оптимальних умов кредитування для найбільш вразливих груп населення (студентів, пенсіонерів, людей з обмеженими можливостями), з використанням більш послаблених вимог до боржника в умовах воєнного стану та після воєнного відновлення.
Програми кредитування стартового капіталу МСП	Детальна оцінка бізнес-проекту з урахуванням усіх аспектів ризику, строку погашення та будь-якого прибутку від кредитування суб'єкта господарювання.
Удосконалення маркетингової політики	Проведення систематичних рекламних заходів через ЗМІ та Інтернет, прес-конференції, розповсюдження рекламних брошур, додаткова інформація про банківські заявки, заохочення існуючих клієнтів та мотивування персоналу до залучення нових клієнтів, благодійні заходи.
Розширення складу фінансових коефіцієнтів для перевірки фінансового стану клієнтів	Підбір та розробка фінансових показників для всебічного аналізу майбутнього боржника, з урахуванням інших аспектів, таких як репутація бізнесу, сімейний стан та інші.
Збір проблемної заборгованості	Індивідуальний підхід під час стягнення проблемних боргів в умовах воєнного стану з урахуванням кожного випадку та оптимізації процесу для прискорення розгляду справ.

Джерело: [39]

Застосування на ринку вітчизняними банками методів, що підвищує ефективність стягнення банками заборгованості, знижує облікову ставку, що дає змогу знизити реальні процентні ставки за кредитами, сприяє стимулюванню підприємництва та дозволяє реалізувати цільові банківські програми. Збільшити темпи зростання заробітної плати та іпотечного кредитування за спрощення умов для повноцінного розвитку банківської системи реальні темпи зростання банківського кредиту в кінцевому рахунку зростуть відповідно до запропонованої нами моделі.

3.2. Удосконалення оцінки кредитних ризиків в процесі організації кредитування

У тому, як працює банківський сектор, завжди існує кредитний ризик. Сьогодні кредитний ризик має ознаки системної проблеми в банківському секторі, що потребує розробки інструментів зниження кредитного ризику на макро- та мікрорівнях. На макрорівні існує два підходи до контролю та мінімізації кредитного ризику банківських установ: проактивний та реактивний (рис. 3.2).

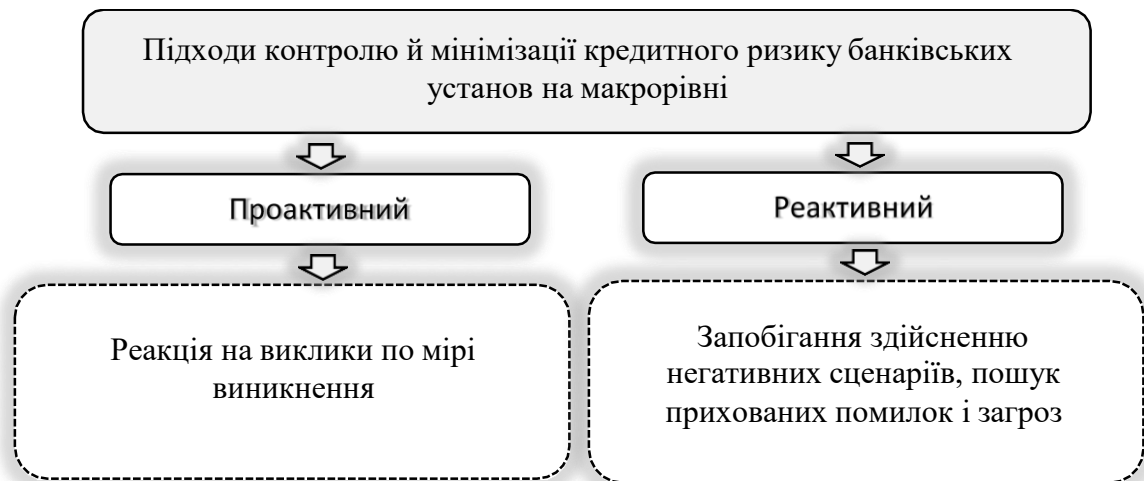

Рис. 3.2. Підходи контролю й мінімізації кредитного ризику організації банківського кредитування

Джерело: [8]

Проактивний підхід до моніторингу та мінімізації кредитного ризику банківських установ базується на визнанні того, що ключовими аспектами регулювання є законодавчі норми. При банківському нагляді Центральним банком встановлення нормативів здійснюється як певних, визначених обмежень на окремі банківські операції шляхом розробки розрахункових коефіцієнтів для всього банківського сектора держави. Ще одним напрямком регулювання кредитних ризиків на макрорівні є розробка регулятором правових норм щодо проблемної заборгованості, тобто «усунення наслідків».

Це означає, що банк, як суб'єкт управління кредитним ризиком, діє відповідно до поточної ситуації і не має можливості її передбачити. У цьому сенсі більш ефективним є реактивний характер контролю та мінімізації банківського кредитного ризику. У свою чергу, реактивний підхід до моніторингу та мінімізації кредитного ризику банківських установ реалізується шляхом побудови єдиного інформаційно-аналітичного забезпечення процесу управління кредитним ризиком банку. В Україні ринок фінансово-інформаційних послуг та відповідної аналітики зараз представлений невеликою кількістю учасників, які є приватними компаніями (кредитно-довідковими агентствами, рейтинговими агентствами, консалтинговими агентствами), які в принципі не несуть відповідальності за надійність їхньої інформації. Як показує європейський досвід, основну роль у лібералізації та підвищенні рівня прозорості фінансової інформації відіграють держава та Центральний банк за активної підтримки комерційних банків, оскільки саме вони потребують впровадження заходів, що сприяють мінімізації кредитних ризиків.

Головну роль має відвести фінансово-інформаційний центр як засіб систематичного збору, обробки та аналізу інформації про всіх позичальників. В Україні за умов правового забезпечення НБУ його створення також можливе. Державні фінансові та інформаційні агентства багатьох європейських країн працюють на базі своїх центральних банків (наприклад, у Франції та Німеччині), і їх основним завданням є саме збір статистичної інформації та пошук рішень щодо мінімізації наслідків негативних явищ в економіці. Досвід Банку Франції свідчить про високу результативність та дієвість прийнятого рішення про створення інтегрованої державної бази фінансової інформації FIBEN, яка збирає фінансову інформацію від великої кількості юридичних та фізичних осіб усієї країни, а також її подальша систематизація. Аналіз та надання необхідних інформаційних послуг банкам на основі аналітичної інформації. При цьому держава в особі Національного банку Франції по суті гарантує якість і достовірність інформації, а безумовною перевагою для банків

є можливість отримувати всю необхідну і важливу інформацію про потенційного позичальника виключно від один заклад [43].

Зарубіжний досвід також показує важливість агентств кредитної звітності, які тісно спілкуються з бухгалтерськими фірмами, судами та спеціальними державними базами даних. На жаль, українські кредитні бюро мають дуже обмежений доступ до державних баз даних, що ускладнює процедуру отримання інформації, обмежує її повноту, тобто Г. вказує на недостатній обсяг інформаційної бази кредитних агенцій. У Франції існує практика обов'язкового збору кредитних історій в Центральному банку країни, а кредитні довідкові агентства виступають його структурними підрозділами. Проте в деяких європейських країнах агентства кредитної звітності діють як приватні компанії, що входять до консорціуму кредиторів [33].

На кредитному ринку існує так звана інформаційна асиметрія, при якій кредитор не володіє достатньою та достовірною інформацією про потенційного позичальника, а сам позичальник, як правило, добровільно не розкриває історію своїх попередніх кредитних операцій. Розвиток Фінансово-інформаційного центру в Україні під егідою НБУ сприятиме зменшенню інформаційної асиметрії та посиленню конкуренції між банками за кредити надійнішим позичальникам, а також розширить можливості надання кредитних послуг новим клієнтам. Якщо все більше інформації буде консолідовано Центром фінансової інформації, якщо його аналітична база стане більшою, то розрахунки кредитних рейтингів стануть більш повними та достовірними, тоді це допоможе комерційним банкам приймати виважені рішення щодо надання кредиту та, звичайно, ймовірність одного зменшить кредитний ризик.

На внутрішньобанківському рівні істотне значення має взаємодія кредитного відділу з іншими структурами банку, які беруть участь в організації кредитного процесу, а саме: з відділом управління ризиками, юридичним відділом, службою безпеки банку та іншими підрозділами, що забезпечують технологічне кредитний процес, а також взаємодія всіх цих структурних підрозділів з блоком обробки проблемної заборгованості. Взаємодія між цими

підрозділами є постійною, особливо при аналізі кредитоспроможності позичальника та оформленні кредитного договору. Співробітники кредитного відділу здійснюють постійний моніторинг параметрів кредитного ризику, контролюють якість наданих кредитів, забезпечують дисципліну у погашенні заборгованості, відстежують будь-які зміни у фінансово-господарській та виробничій діяльності підприємства, враховуючи публікації в ЗМІ, думки партнерів, конкурентів та інших контрагентів позичальника та спілкуватися як між собою, так і, якщо необхідно, з відділом, який займається проблемною заборгованістю.

В Україні існує єдина інформаційна база ЦБ – Кредитний реєстр НБУ, основним завданням якого є моніторинг концентрації кредитного ризику і, насамперед, моніторинг великих корпоративних груп, тобто Н. Insiders пов'язаних з власниками. банків та зменшити частку проблемних кредитів [45].

Комерційні банки в Україні часто отримують необхідну інформацію, звертаючись до кредитних довідкових агентств. Однак сьогодні існує проблема конфлікту інтересів у діяльності агентств кредитної звітності. Суть полягає в тому, що в Україні, як правило, кредитні агентства працюють окремо, не мають спільної бази даних, а тому немає обміну інформацією між ними та малими приватними кредитними агентствами, створеними з ініціативи самих банків, обслуговуючи виключно інтереси своїх власників. З цієї причини виникає потреба у фінансово-інформаційному центрі, який дозволяє комплексно оцінити ситуацію потенційного позичальника завдяки комплексній оцінці його фінансово-господарської діяльності, його платоспроможності, а також оцінці його кредитоспроможності. Така база даних створюється завдяки інформації компаній, банків, кредитних бюро та інших джерел. Інформація, зібрана таким чином, має різноманітний характер: описова інформація включає, наприклад, назву, код виду діяльності, адресу компанії, фінансові та бухгалтерські звіти, дані про керівників, співробітників, інвестиції в капітал тощо. Інформація, зібрана таким центром фінансової інформації, має залишатися закритою та не може використовуватися для нецільових цілей або розголошуватися загалом.

Остаточно оцінена експертами інформація передається банкам у вигляді рекомендацій, інструкцій, методик і одночасно служить опорою для прийняття управлінських рішень щодо кредитування та оцінки кредитоспроможності компанії позичальника.

Отже, формування єдиної системи обміну фінансовою інформацією між учасниками кредитного процесу в економіці дозволить зробити процес кредитування більш прозорим та мінімізувати кредитні ризики банків за рахунок отримання детальної інформації про потенційних та існуючих позичальників, а також їх оцінку. можливих фінансових ризиків при видачі кредитів, тим самим зменшуючи ризик шахрайства та зловживань.

ВИСНОВКИ

Кредитом розуміють відносини, що виражають перерозподіл вільних грошових коштів між кредитором і боржником на ринку ресурсів за умови прибутковості, строковості, платності, цільового призначення, забезпеченості, диференційованості, повноти та доступності.

Процес банківського кредитування включає комплекс взаємовідносин між підприємством-позичальником і банком з приводу здійснення кредитної операції. Ефективність прийняття рішень щодо кредитного проекту залежить, насамперед, від правильної організації банківського кредитного процесу та відповідного розподілу повноважень між службами та підрозділами банківської установи, що сприяє мінімізації кредитних ризиків. проектно-кредитна діяльність банку в цілому.

Кредитна політика покликана забезпечити послідовність дій, делегування повноважень і визначення посадових обов'язків працівників, а також диверсифікацію діяльності банку. Таким чином, письмова кредитна політика та відповідні правила її реалізації становлять основу, на якій базується весь процес кредитування.

Отже, кредитна політика, як складова частина політики доходів, виконує суттєву функцію щодо підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання як у фінансовому, так і в реальному секторах національної економіки та, зокрема, їх конкурентних переваг у цілому. Ефективна кредитна політика комерційних банків повинна поєднувати оптимальну процентну політику, раціональне управління кредитними ризиками та використання коштів, зібраних банківськими установами.

Сучасний стан і тенденції розвитку кредитного процесу в Україні свідчать про те, що банківська система в цілому виконує свою функціональну роль по перетворенню заощаджень підприємств в економічні інвестиції, хоча виконує цю роль не в повному обсязі через наявні проблеми, до вирішити які необхідно вдосконалити та змінити механізми їх функціонування. Для того,

щоб банківське кредитування підприємств розвивалося, необхідно зробити банківські послуги більш якісними, обмежити процентні ставки за кредитами в рамках розвитку економіки держави, залучити додатковий власний капітал банків та спеціально стимулювати комерційні банки до надання кредитів для інноваційних проектів. НБУ, як регулюючий банк, має змогу прискорити вирішення зазначених проблем за допомогою важелів та інструментів регулювання кредитного процесу з боку банків.

З проведеного аналізу встановлено, що найбільшу питому вагу в загальному обсязі виданих кредитів займають кредити фізичним особам – 92,64 % у 2022 році та 93,87 % у 2023 році. Кредити на галузь сільського господарства, лісопромисловий і деревообробний комплекс становили 2,98 % у 2022 році та 1,8 % у 2023 році. Також на галузь торгівлі припадало 2,31 % у 2022 році та 2,37 % у 2023 році. Всі інші галузі становили менше 1 % в структурі кредитного портфеля АТ «Акцент-Банк».

Отже, можна зробити висновок про підвищення забезпеченості кредитів, що є необхідним з урахуванням збільшення кредитування після 2022 року.

Провівши аналіз основних показників рентабельності АТ «Акцент Банк», варто відзначити, що в 2019-2022 році всі показники відповідали рекомендованій вартості. За індексом рентабельності активів можна показати це в 2019-2022 році АТ «Акцент Банк», ефективно використовувало наявні ресурси, оскільки в ці роки вартість показника становила понад 1%. Рекомендована віддача капіталу становить не менше 15%, а в 2021-2023 році повернення капіталу відповідає нормативному значенню, крім кризового 2022 року. Цей показник показує, скільки чистого прибутку становить 1 грн акціонерного капіталу.

Чиста процентна маржа вимірює здатність банку генерувати чистий процентний дохід на основі загальних активів. Цей показник відображає структуру активів банку. Рекомендоване значення цього показника становить 4,5%, і у період 2021-2023 років показник є вищим за оптимальний. Чистий спред відображає ступінь узгодженості процентної політики банку щодо

кредитно-депозитних операцій. Це значення відповідає нормі для всіх досліджуваних років; рекомендоване значення чистої маржі становить не менше 1,25%.

Комерційні банки в Україні часто отримують необхідну інформацію, звертаючись до кредитних довідкових агентств. Однак сьогодні існує проблема конфлікту інтересів у діяльності агентств кредитної звітності. Суть полягає в тому, що в Україні, як правило, кредитні агентства працюють окремо, не мають спільної бази даних, а тому немає обміну інформацією між ними та малими приватними кредитними агентствами, створеними з ініціативи самих банків, обслуговуючи виключно інтереси своїх власників. З цієї причини виникає потреба у фінансово-інформаційному центрі, який дозволяє комплексно оцінити ситуацію потенційного позичальника завдяки комплексній оцінці його фінансово-господарської діяльності, його платоспроможності, а також оцінці його кредитоспроможності. Така база даних створюється завдяки інформації компаній, банків, кредитних бюро та інших джерел. Інформація, зібрана таким чином, має різноманітний характер: описова інформація включає, наприклад, назву, код виду діяльності, адресу компанії, фінансові та бухгалтерські звіти, дані про керівників, співробітників, інвестиції в капітал тощо. Інформація, зібрана таким центром фінансової інформації, має залишатися закритою та не може використовуватися для нецільових цілей або розголошуватися загалом. Остаточно оцінена експертами інформація передається банкам у вигляді рекомендацій, інструкцій, методик і одночасно служить опорою для прийняття управлінських рішень щодо кредитування та оцінки кредитоспроможності компанії позичальника.

Отже, формування єдиної системи обміну фінансовою інформацією між учасниками кредитного процесу в економіці дозволить зробити процес кредитування більш прозорим та мінімізувати кредитні ризики банків за рахунок отримання детальної інформації про потенційних та існуючих позичальників, а також їх оцінку. можливих фінансових ризиків при видачі кредитів, тим самим зменшуючи ризик шахрайства та зловживань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валенцева Н. І. Закони і закономірності розвитку кредиту. *Банківські послуги*. 2016. № 12. С. 2-9.
2. Ведернікова С. В. Удосконалення кредитних відносин між банками та підприємствами. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 75-78.
3. Версаль Н. І. Теорія кредиту : навчальний посібник. К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 483 с.
4. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. / за ред. д. е. н., проф. С. К. Реверчука. Київ : Вид-во «Атіка», 2016. 355 с.
5. Вовк В. Я. Кредитування і контроль : навч. посіб. К. : Знання, 2018. 463 с.
6. Волкова Н. І., Віньгора Д. С. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання. *Modern Economics*. 2020. № 23(2021). С. 37-43.
7. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617>.
8. Герасименко А. В. Банківське кредитування підприємств : економічна сутність та принципи реалізації. *Вісник університету банківської справи*. 2021. № 2(41). С. 40-48.
9. Гладких Д. М. Пріоритети активізації банківського кредитування в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-08/bankivske-kredytuvannya-1_0.pdf.
10. Гроші та кредит : підруч. за ред. Б. С. Івасіва. К.: КНЕУ, 2007. 528 с.
11. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях : навч. посібник / за ред. Б. П. Луціва. 2-ге вид., перероб. Тернопіль : Карт-бланш, 2000. 225 с.
12. Грошово-кредитна діяльність банків: навч. посібник К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2016. 339 с.

13. Гудзь О. Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва : сучасні тенденції та особливості. К. : ННЦ «ІАЕ», 2005. 170 с.
14. Демківський А. В. Гроші та кредит : підручник. К. : ДАКОР, 2007. 528 с.
15. Демчук Н. І., Коваль А. М. Менеджмент кредитного портфеля банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 23. С. 154- 157.
16. Дзюблюк О. В. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 3 (60). С. 8-25.
17. Довгань Л. В. Проблеми банківського кредитування в Україні. *Сучасний стан та перспективи розвитку науки*. 2020. Т. 1. С. 132-133.
18. Забчук Г. М. Активізація банківського кредитування реального сектору економіки як передумова відновлення економічного зростання. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. 2018. Т. 28. № 1. С. 172-177.
19. Закон України «Про банк і банківську діяльність» від 07.12.2000. № 2121-III (редакція 17.04.2022 р.). URL : https://protocol.ua/ua/pro_banki_i_bankivs-ku_diyalnist/.
20. Зверук Л. А., Лисенко Т. С. Управління кредитною діяльністю банківських установ: сутність, практика, напрями вдосконалення. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 349–357.
21. Зверяков М. І. Жердецька Л. В. Банківський та реальний сектори економіки України : оцінка взаємозв'язків і детермінант розвитку. *Економіка України*. 2019. № 10 (671). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2019_10_4.
22. Зінченко О. А., Бондаренко Л. А. Приватбанк на кредитному ринку України. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7248>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.4.
23. Іршак О. С, Лещук І. Я. Сучасний стан кредитної діяльності банків та її вплив на розвиток реального сектору економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 34. С. 145-149.

24. Ісаян А. М., Сословський В. Г. Банківське кредитування підприємств АПК в умовах невизначеності : монографія. Харків : ФОП Здоровий Я. А., 2017. 217 с.
25. Козлов В. П. Удосконалення механізму банківського кредитування в Україні на основі клієнт-орієнтованої моделі. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 34. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/-article/view/1041>.
26. Кредит під час війни: умови видачі позик в Україні. Подробиці. URL: <https://podrobnosti.ua/2458061-kredit-pd-chas-vjni-scho-potrбно-znati.html>
27. Кредити і депозити під час війни. Чому під час війни люди кладуть більше грошей на депозити та яка ситуація з кредитуванням? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/18/685880/>
28. Кредитування економіки під час війни як двигун для повоєнної відбудови. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceseconomy/3452500-kredituvanna-ekonomiki-pid-cas-vijni-ak-dvigun-dlapovoennoi-vidbudovi.html>
29. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. № 3(45). С. 176-183.
30. Куртвелієва Д. Д. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні та шляхи його вдосконалення. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=237>
31. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посібник К.: Т-во “Знання”, КОО, 2011. 215 с.
32. Лиса Н. В. Принципи банківського кредитування. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2016. Вип. 89(2). С. 53-61.
33. Макаренко Ю. П., Самойлова Д. О. Теоретичні аспекти управління кредитним портфелем банківської установи. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 87-91.

34. Маслова А. Ю. Системний підхід до визначення особливостей кредитної діяльності банків у сучасних умовах економічного розвитку. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2016. № 1 (10). С. 197-201.
35. Маслова С.О. Ринок фінансових послуг: навч. посібник К.:Кондор, 2016. 192 с.
36. Михайловська І.М. Гроші та кредит: Навчальний посібник Львів: Новий Світ-2000. 2016. 432 с.
37. Мульська О., Руцишин Н. Удосконалення механізму банківського кредитування у контексті регулювання фінансово-економічних дисбалансів в Україні. *Світ фінансів*. 2020. Вип. 4 (65). С. 168-182.
38. Онищенко Ю. Г. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій. *Вісник ОНУ ім. І. Мечникова*. 2021. Т1. 23. Вип. 8(73). С. 160-165.
39. Офіційний веб-сайт АТ «Акцент Банк». URL: <https://a-bank.com.ua/>
40. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
41. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 42-49.
42. Петрушко Р. Я. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 20. Ч. 2. С. 166-10.
43. Поляк Н.П. Банківське кредитування : сучасний стан та проблеми сьогодення. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : економічні науки*. 2017. № 2. С. 201-207.
44. Потійко Ю. Ще раз про кредити. *Вісник НБУ*. 2017. № 12. С. 47-48.
45. Савлук М. І., Мороз А. М. Гроші та кредит : підручник / за наук. ред. М. І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2017. 589 с.

46. Сегеда Л. М. Відновлення банківського кредитування реального сектору засобами грошово-кредитної політики як ключовий фактор розвитку національної економіки. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. Вип. № 10 (671). С. 135-141.

47. Сидоренко В. А. Проблеми теорії і практики організації кредитного процесу в комерційних банках України : монографія. К. : УБСНБУ, 2021. – 195 с.

48. Смолянська О. Ю. Фінансовий ринок: навч. посібник Київ: Центр навчальної літератури. 2015. 384 с.

49. Соколова А. М. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 4 (95). С. 67-74.

50. Томашук І. О. Теоретичні аспекти сутності банківського кредиту та особливості кредитних відносин в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК*. 2021. № 5. С. 101-112.

51. Трач С. С. Банківське кредитування в Україні : вітчизняний та міжнародний досвід США й Великобританії. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream-/123456789/678/1/22.pdf>.

Додатки